Pitești

Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XVIII ■ Nr. 1 (55)/2020
Serie nouă ■ 4 lei

Casa Ovidiu Constantinescu 1923 (monument istoric)

Casa Marinescu 1883 (monument istoric)

Sumar

Restituiri Pitești

DIRECTOR DE ONOARE:
prof. Marius CHIVA

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC:
conf. univ. dr. Claudiu NEAGOE
cercet. şt. III dr. Oana Andreia SÂMBRIAN

COLECTIVUL DE REDACŢIE:
Redactor-şef: dr. Marin TOMA
Secretar de redacţie: Simona FUSARU

Redactori:
prof. dr. Elena STEFĂNICĂ
drd. Octavian DĂRMĂNESCU
ing. Nicolae COSMESCU

Relaţii cu publicul: Carmen SAITA

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

Responsabilitatea pentru conţinutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Unele considerații privind istoria dreptului românesc. Nicolae Iorga, istoric al dreptului

dr. Marius ANDREESCU

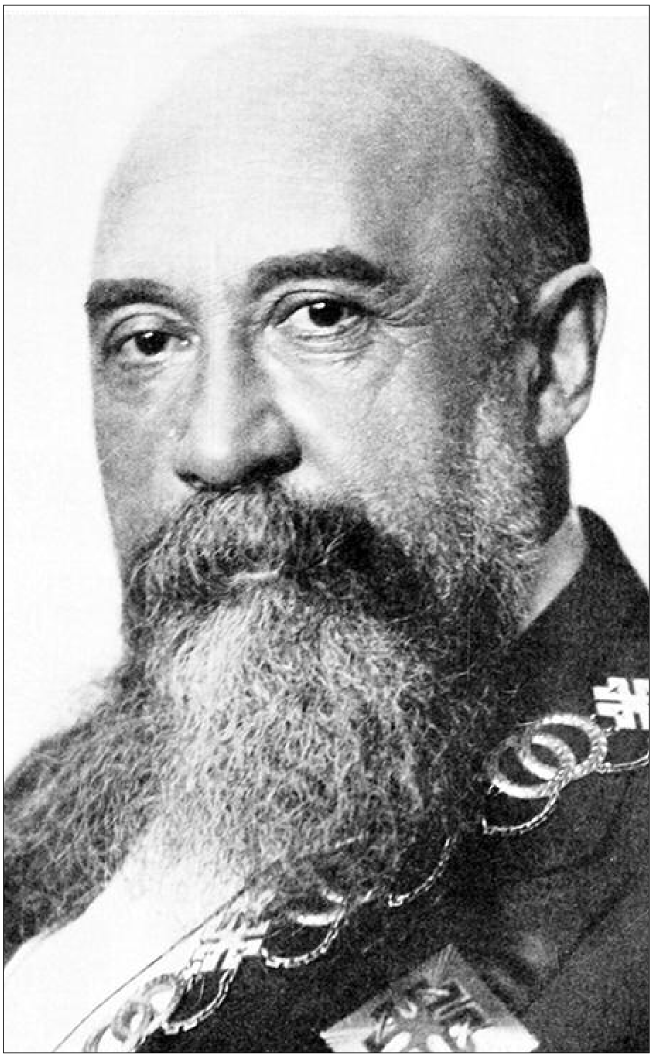
Scurtă pledoarie pentru actualitatea şi importanţa istoriei dreptului românesc

În evoluţia contemporană a ştiinţelor se constată şi o tendinţă spre istorism şi istoricitate. Mai toate ştiinţele într-o formă sau alta şi-au conceput propria lor istorie. Există o istorie a filosofiei, a logicii, a artelor, a fizicii ş.a.m.d. Această realitate ştiinţifică denotă faptul că istoria nu poate fi redusă numai la desfăşurarea evenimentelor cu caracter social şi politic în funcţie de criteriul temporar. Istoria ca ştiinţă are evident o dimensiune complexă reliefată şi prin diferitele ramuri ale sale, prin tendinţa firească a disciplinelor ştiinţifice de a-şi legitima existenţa pe însăşi evoluţia lor. Acest fapt exprimă legătura dialectică dintre continuitate şi discontinuitate în dezvoltarea cunoaşterii umane, în general în evoluţia spiritului omenesc. Istoria diferitelor discipline ştiinţifice reprezintă astfel nu numai un fapt de cunoaştere, dar şi o necesitate ontologică pentru a concepe formele concrete de cunoaştere în dialectica lor, altfel spus, prezentul cercetării ştiinţifice şi realitatea ontologică a creaţiei umane se întemeiază pe trecutul acestora în condiţiile în care este vizat viitorul.

O astfel de raţiune a stat şi stă la baza apariţiei şi dezvoltării istoriei dreptului în general, dar şi a istoriei dreptului românesc ca discipline ştiinţifice şi implicit forme concrete de cunoaştere şi construcţie juridică. Nu dorim să aprofundăm problematica extrem de interesantă a formării şi evoluţiei istoriei dreptului ca disciplină ştiinţifică distinctă, dar dorim să subliniem necesitatea unei abordări din perspectivă istorică a fenomenului juridic pentru că numai în acest mod se poate înţelege esenţa dreptului, exprimată de dialectica sa în plan istoric. Fenomenul istoric în domeniul ştiinţelor juridice este concretizat şi de formarea unei interpretări istoriciste a dreptului de diferitele şcoli şi curente care s-au manifestat de-a lungul timpului.

Un alt argument pentru importanţa şi actualitatea istoriei dreptului îl reprezintă însăşi modul de construcţie şi legitimitatea normelor juridice. Abordările în spiritul pragmatismului şi utilitarismului juridic tind să explice sistemul normativ numai prin voinţa politică a legiuitorului sau prin scopul urmărit. Realitatea juridică este mult mai complexă şi nu poate fi redusă exclusiv la interpretările praxiologice ale dreptului. Normele juridice au un conţinut complex şi o determinare complexă, regăsite printre altele în însăşi evoluţia fenomenului juridic. Pragmatismul juridic poate evidenţia cel mult elementul de discontinuitate în evoluţia fenomenului juridic dar nu şi continuitatea acestuia care este un element component al însăşi legitimităţii dreptului unui popor într-un moment istoric determinat.

În această succintă pledoarie este necesar să subliniem şi un alt aspect. Fiinţa unei naţiuni şi a

organizării sale statale este exprimată în primul rând în planul cunoaşterii de istorie. Istoria unui stat are evident un caracter unitar şi nu poate fi disociată de fenomenul juridic. Prin urmare, înţelegerea corespunzătoare a realităţilor istorice în plan social şi politic ale unui stat este condiţionată şi de surprinderea evoluţiei fenomenului juridic. Statul în evoluţia sa istorică nu poate fi conceput numai prin fapte politice sau sociale, ci şi prin formele juridice determinate de elementele economice şi politice dar care exprimă în acelaşi timp aceste realităţi. Unitatea istoriei unui stat este astfel în mod firesc întregită prin istoria dreptului său. În acest sens, Hegel afirma că raportarea la istorie înseamnă de fapt conştiinţa existenţei statului în progresul acesteia întru libertate.

În acest context, şi în România, mai ales în perioada interbelică, s-a format şi dezvoltat o adevărată şcoală a istoriei dreptului românesc, a cărui conţinut şi importanţă nu este încă în suficientă măsură afirmată de ştiinţele juridice contemporane. Autori precum academician Nicolae Iorga, academician Andrei Rădulescu, profesorii Valentin Georgescu, George Fotino, Paul Gogeanu, Ioan Firoiu, Emil Cernea, Vladimir Hanga, Alexandru Herlea, Ioan Ceterchi şi alţii au adus o contribuţie deosebit de importantă la înţelegerea fenomenului istoric al dreptului românesc şi implicit la fundamentarea şcolii româneşti de istorie a dreptului. În acest studiu vom consemna câteva aspecte privind contribuția marelui savant român Nicolae Iorga la istoria libertății înțeleasă ca fapt istoric, inclusiv prin raportare la dreptul românesc.

Efortul ştiinţific al unor asemenea personalităţi s-a orientat şi în direcţia explicării ştiinţifice a individualităţii poporului şi statului român de-a lungul istoriei sale inclusiv în plan juridic. Istoria dreptului românesc demonstrează existenţa statului românesc ca entitate şi subiect distinct în diverse perioade istorice, oricât de puternice au fost vicisitudinile sau dominaţiile la care acesta a fost supus. Realitatea incontestabilă a existenţei unui drept românesc în toate epocile istorice reprezintă un argument important al autonomiei existenţiale şi chiar statale a poporului român. Existenţa unor reguli juridic cutumiare cu caracter sistemic menţinute timp de sute de ani, unele existente şi în prezent reprezintă numai unul din numeroasele aspecte care evocă, prin intermediul istoriei dreptului, individualitatea şi permanenţa istorică a poporului român pe acest teritoriu, dar şi în statele învecinate.

Este regretabil că în prezent preocupările ştiinţifice pentru dezvoltarea disciplinei istoriei dreptului românesc au scăzut în mod considerabil. La facultăţile de drept, de mai mult timp, nu mai este inclusă în programă disciplina „Istoria generală a dreptului", iar timpul alocat pentru predarea „Istoriei statului şi dreptului românesc" s-a redus în mod considerabil, această din urmă disciplină având un caracter auxiliar în planul de învăţământ. La fel de regretabilă este şi lipsa unor programe ştiinţifice de anvergură privind cercetarea şi înţelegerea instituţiilor dreptului românesc de-a lungul evoluţiei lor istorice. Există tendinţa de a reduce dreptul numai la dimensiunea normativă actuală în contextul unei preocupări mult prea accentuate pentru fenomenul globalizării juridice şi chiar subordonării sistemului juridic românesc altor sisteme, cum este cel al Uniunii Europene. Dorim să amintim că nu numai individualitatea dar chiar fiinţa statului şi dreptului unui popor, chiar esenţa existenţială a naţiunii au legitimitate numai dacă există fundamente istorice solide care să justifice prezentul şi să permită deschiderea spre viitor în direcţia nu a unei simple integrări în alte realităţi sau sisteme sociale, juridice ori politice, ci prin păstrarea, afirmarea individualităţii ca sistem statal şi juridic independent şi coerent.

În acest context, încercăm în cele ce urmează să prezentăm unele din vechile instituţii şi izvoare ale dreptului românesc pentru a aduce în acest fel un modest argument la ideea continuităţii juridice a statului român, mai ales în perioadele în care fiinţa statală a poporului român era ameninţată sau chiar pusă la îndoială.

Jus Valachicum

Acest termen desemnează dreptul românesc (valah) sau dreptul românilor (valahilor) al cărui conţinut a fost sistemul de reglementare obişnuielnică, de obşte, existent îndeosebi în Ţara Românească şi Moldova, dar şi în Transilvania, precum şi în statele vecine în care existau comunităţi româneşti. Noţiunea de „jus Valachicum" este regăsită în documentele feudale străine şi se referă la sistemul de cutume (dreptul românilor) pe care statul feudal străin, în faza lui de treptată consolidare, l-a receptat, recunoscându-i aplicarea în rândurile unei populaţii româneşti (valahe), băştinaşă sau durabil stabilită pe un intens teritoriu. Acest sistem juridic a fost o formă de organizare particulară, impusă de treapta de dezvoltare a statului respectiv şi de puternicele tendinţe de

autonomie a aşezărilor valahe. Sistemului de drept propriu românesc i s-au adăugat, în cursul receptării cutumiare sau formale de către statul feudal, o serie de dispoziţii şi obiceiuri noi menite să-i asigure o netă funcţiune feudală.

Dorim să subliniem că acest sistem juridic, acolo unde a putut avea o dezvoltare organică neîntreruptă, spre un feudalism românesc, a constituit, sub o altă denumire şi cu adânci transformări, o treaptă de trecere spre dreptul feudal (legea ţării, obiceiul pământului), al fiecăruia din cele două state româneşti, respectiv Ţara Românească şi Moldova.

Expresia de „jus Valachicum" este rezultatul unei îndelungate dezvoltări în plan istoric. Atât românii autohtoni din Transilvania, de la cristalizarea lor etnică, precum şi populaţia aflată în Halici şi sudul Poloniei, începând cu sfârşitul secolului al XII-lea au trăit după vechile lor obiceiuri, chiar înaintea consfinţirii formale a regimului de "jus Valachicum".

Termenul de „valah" care apare în sintagma mai sus menţionată este de regulă în studiile de specialitate cu referire la elementele unei populaţii române, respectiv străromâne sau la poporul unui stat român organizat.

În Moldova, o expresie asemănătoare cu aceea de "jus Valachicum" o întâlnim în documente din secolul al XV-lea. Astfel, într-un document din 30 septembrie 1445 Ştefan al II-lea decide ca un rob tătar, în caz de iertare de robie să trăiască „după legea valahă (românească), iar nimeni să nu îndrăznească să-i amintească de robie şi să nu-l poată lua". Într-un alt document emis de Ştefan cel Mare la data de 8 februarie 1470 se aminteşte de un tătar dezrobit care urma să trăiască aşa cum stau şi trăiesc în ţara noastră toţi valahii (românii) după legea lor valahă românească.

În Ţara Românească „legea valahă" este menţionată în documentul din 4 februarie 1619, aparţinând lui Gavril Movilă şi într-un alt document emis la data de 26 martie 1623 de Matei Basarab.

Documentele mai sus menţionate, în special cele din Moldova, relevă faptul că „legea valahă" este legea oamenilor liberi (nerobi), fără însă ca termenul de „valah" să se refere la toată populaţia liberă a ţării. Un dezrobit, de altfel, nici nu ar fi putut fi supus legii boierilor, de pildă. Un document al lui Ştefan cel Mare din anul 1491 demonstrează că „valahii" din punct de vedere juridic erau treapta de jos a populaţiei spre deosebire de boieri şi cneji.

În cele două ţări române au existat de la început sau vor apărea cu vremea, unele reglementări particulare în raport cu criteriul personal sau material, sau chiar teritorial, denumite şi afirmate ca atare: legea românilor (acolo unde se poate admite sigur că se limita la „vecini"); legea robilor (a tătarilor); legea sau pravila bisericii. În alte cazuri, fără o expresie tehnică, regula de drept în sistemul cutumiar era înfăţişată ca privind un drept al cnejilor, târgoveţilor sau boierilor.

În cadrul statului feudal ungar, liniile generale de dezvoltare ale lui „jus Valachicum" are unele particularităţi. Astfel, din documente emise în secolele XV şi XVI, rezultă că sistemul de drept cutumiar cu această denumire era specific organizării şi vieţuirii populaţiei româneşti, deosebită de populaţia maghiară şi avea ca obiect inclusiv probleme specifice proprietăţii, folosirii păşunilor, răscumpărării animalelor, respectarea termenelor stabilite şi reguli de soluţionare a pricinilor. Documentele ungare subliniază faptul că deşi acest sistem juridic era recunoscut el nu are „putinţa de a face ceva împotriva statutelor generale şi decretelor acestui regat al Ungariei". În statul feudal ungar regimul juridic „jus Valachicum" aplicabil populaţiei române autohtone s-a menţinut câtă vreme interesele de populare a ţării şi a domeniilor feudale, de apărare a cetăţilor şi frontierelor impuneau respectarea lui. Mai trebuie amintit şi faptul că populaţia românească din Transilvania şi-a apărat cu dârzenie acest regim juridic care îi fundamenta şi identitatea naţională. Se poate spune că vârfurile înstărite ale populaţiei româneşti din Transilvania, inclusiv voievozii şi cnejii au susţinut în mare măsură perpetuarea regimului juridic de „jus Valachicum". În perioada istorică amintită numai o mică parte dintre nobilii români vor trece de partea clasei dominante intrând, prin înnobilare şi convertire la catolicism, în rândurile nobilimii maghiare.

Spaţiul nu ne permite să intrăm în amănunte însă noţiunea de drept românesc se regăseşte în secolele XII-XIV ca sistem cutumiar de norme juridice la aşezările valahe din Serbia, Croaţia sau Polonia.

Realităţile şi importanţa acestui sistem juridic ce a caracterizat poporul român în perioada formării sale şi a contribuit la menţinerea fiinţei naţionale a românilor în Transilvania şi alte state sunt puţin cercetate şi cunoscute şi de aceea se impune un efort coerent de investigare a documentelor din perioada istorică amintită ce sunt în măsură să releve forma şi conţinutul sistemului juridic de norme cutumiare „jus Valachicum".

Se cuvine totuşi să amintim câteva aspecte ale obiectului de reglementare specific acestui vechi drept românesc: caracterul proprietăţii reale a turmelor, păşunilor şi produselor pastorale, atât în păstoritul sedentar, cât şi în păstoritul transhumant; relaţiile sociale promovate de păstoritul sedentar şi cele promovate de păstoritul transhumant; organizarea ierarhică piramidală a satului devălmaş; reguli aplicabile pentru soluţionarea diferitelor pricini specifice unei existenţe devălmaşe.

Câteva izvoare scrise ale dreptului românesc feudal

În orânduirea feudală au existat în ţările române două izvoare formale: cutuma şi legea. Din cauza dezvoltării sociale lente, dreptul a avut mai mult forma cutumiară. La început, legile erau rare, ele devenind mai numeroase în perioada de destrămare a feudalismului. În Transilvania au existat şi s-au aplicat trei forme de drept, acestea formând sistemul unitar al dreptului statului feudal. Exista în primul rând un drept cutumiar românesc, cu străvechi rădăcini în perioada prefeudală şi cu reminiscenţe şi mai vechi din perioadele dacă şi romană. Totodată, exista şi „dreptul populaţiei maghiare" un drept feudal cu reminiscențe tribale, în cea mai mare măsură identic cu dreptul cutumiar din Ungaria. A treia formă era „dreptul populaţiei săseşti", în majoritatea sa un drept orăşenesc care a suferit cu timpul o puternică influenţă a dreptului român.

De menţionat că în perioada feudală termenul de „drept" desemnează nu atât legea nescrisă, cutuma, ci mai ales echitatea sau morala feudală a timpului. În acest context istoric există şi izvoare scrise ale dreptului al căror conţinut continuă într-o formă sau alta vechiul drept obişnuielnic românesc.

S-a susţinut de unii cercetători că prima pravilă scrisă ar fi cea întocmită pe vremea lui Alexandru cel Bun. Dimitrie Cantemir arată că acest domn „primind coroana regală de la Împăratul Constantinopolului a luat şi legile grecilor care erau cuprinse în Basilicale şi, făcând un extras din aceste vaste volume, a introdus acest drept de care acum se foloseşte Moldova. Este însă puţin probabil ca Basilicalele care încetaseră încă din secolul al XIV-lea să mai fie aplicate în Bizanţ, să fi fost aduse spre aplicare în Moldova după 1400.

Primele legiuiri în româneşte sunt „Pravila de ispravă" şi „Pravila din Codex". Prima legiure tipărită în româneşte a fost nomocanonul lui Ivan Pustnicul de la sfârşitul secolului al XVI-lea, din care s-au găsit fragmente în „Pravila lui Coresi". În 1640 Matei Basarab tipăreşte la Govora o legiuire intitulată „Pravila mică" cuprinzând reguli privitoare la împărţirea moştenirii, respectul păstrat de copiii adoptivi şi neadoptivi faţă de părinţii lor, piedicile la căsătorie, înfrăţirea bisericească, sancţionarea unor infracţiuni şi altele.

O altă pravilă tipărită este aceea de la Iaşi intitulată „Şapte taine ale bisericii" din anul 1644. Autorul adaugă la fiecare taină extrase juridice scoase din legislaţia bizantină şi canonică. Această pravilă a fost tradusă în limba slovenă de către Mitropolitul Varlaam.

În anul 1646, domnul Moldovei, Vasile Lupu, scoate „Cartea românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti", tipărită la Iaşi, la Mânăstirea Trei Ierarhi. Această pravilă este prima legiuire laică oficială română investită cu autoritate legală. Din prefaţa pravilei rezultă că au fost extrase din scrierile latine şi cele greceşti percepte juridice care au fost aplicate specificului românesc al vremii.

În 1652, din porunca lui Matei Basarab se tipăreşte „Pravila cea mare sau Îndreptarea legii". Cartea românească de învăţătură a Voievodului Vasile Lupu şi Pravila cea mare au acelaşi conţinut. Documentele cuprind reguli juridice cu privire la organizarea de stat, organizarea militară şi fiscală, dregătoriile locale şi centrale, organizarea judecătorească şi procedura de judecată, statutul persoanelor, inclusiv relaţiile de familie şi rudenie, dreptul de proprietate şi moştenire, precum şi dispoziţii cu privire la transmiterea bunurilor şi diferitelor forme de contracte. Nu în ultimul rând există reguli ce reglementează procedura de judecată.

Legiuirile feudale din Ţara Românească şi Moldova au fost inspirate de documentele Bizanțului medieval. De altfel, în ţările române, pe lângă dreptul cutumiar şi dreptul scris s-au aplicat în anumite situaţii unele legiuiri bizantine în special „Bazilicalele" şi anumite texte din „Digeste". Izvoarele scrise ale dreptului feudal românesc au avut rolul de a consolida statul feudal şi de a păstra vechile reguli judiciare ale obştilor. În documentele mai sus amintite se regăsesc instituţii specifice dreptului nescris cum ar fi „Legea Talionului" sau posibilitatea de a recurge la o justiţie privată. Mult mai importante sunt reglementările care vizează proprietatea, dreptul de proprietate, în special referitor la obştile săteşti şi relaţiile de rudenie.

Pornind de la interpretarea şi utilizarea tradiţională a noţiunii de „drept" ca fiind echitatea,

trebuie să amintim şi opera Voievodului Neagoe Basarab, ctitor al Bisericii Monument din Curtea de Argeş. Ne referim la una din cele mai vechi capodopere ale literaturii, dar şi a dreptului feudal „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, creată în anii 1513 – 1521. În această monumentală operă, încă puţin valorificată, se regăsesc nu numai principii de guvernare a sufletului, care oferă celor ce le vor urma moştenirea adevăratelor valori cele spirituale, dar şi principii de guvernare politică a statului, principii cu caracter juridic privind relaţiile de familie sau relaţiile de rudenie. Prin urmare, putem considera această operă atât un izvor deosebit de important al literaturii vechi româneşti, dar şi al vechiului drept românesc.

Libertatea ca fapt istoric al dreptului în opera lui Nicolae Iorga

Esența dar și finalitatea dreptului este libertatea pentru că numai în măsura în care omul este liber se realizează pe sine însuși, precum și în mediul social, în raporturile cu statul. Raporturile juridice de diferite feluri, norma juridică, dar și norma morală transpusă în norme juridice nu pot exista fără libertatea de voință a subiectelor de drept care sunt oamenii înzestrați cu voință și rațiune, dar și cu darul libertății. De aceea, o istorie a dreptului este și o istorie a omului în progresul libertății.

Marele savant reprezintă fără îndoială unul dintre ultimii reprezentanţi ai gândirii enciclopedice şi universale din secolul al XX-lea. Impresionanta sa creaţie ştiinţifică vizează practic aproape toate domeniile ştiinţelor umaniste, fiind axată însă pe promovarea unei concepţii istorice, concepţie care se regăseşte nu numai în studiile şi publicaţiile dedicate expres istoriei naţionale şi universale, dar şi în întreaga sa creaţie ştiinţifică, în toate domeniile pe care Nicolae Iorga cu excelentul său spirit de analiză şi de sinteză le-a abordat.

Există istoriografi şi exegeţi ai operei savantului care pun accent în special pe dimensiunea empirică şi descriptivă a operei acestuia fără să sublinieze în suficientă măsură şi importanta sa contribuţie teoretică la cunoaşterea fenomenului social din perspectivă istorică şi umanistă. Desigur, opera creată de Nicolae Iorga este încă puţin cunoscută şi ideile sale, chiar şi cele cu preponderenţă din sfera de cercetare a istoricului sunt încă puţin valorificate de istoriografia modernă.

Nicolae Iorga este și un istoric al dreptului fiind unul dintre puținii autori care abordează acest domeniu al cunoașterii umane din perspectivă libertății ca fapt istoric dar și ca fapt juridic. Acesta este argumentul pentru care considerăm că este important să prezentăm câteva idei din contribuția marelui savant la înțelegerea și aprofundarea istoriei dreptului universal, dar și a istoriei dreptului românesc.

Concepţia despre libertate, atât prin dimensiunea sa individuală, cât şi socială reprezintă o astfel de preocupare şi contribuţie a savantului cu importante consecinţe nu numai din perspectiva ştiinţelor istorice, dar şi din perspectiva filozofiei, a sociologiei sau chiar a ştiinţelor juridice. Este util să subliniem unele contribuţii esenţiale ale lui Nicolae Iorga la înţelegea libertăţii ca fapt social şi istoric din perspectiva creaţiei sale ştiinţifice mai puţin abordată în exegeza contemporană.

Libertatea în gândirea şi creaţia lui Nicolae Iorga este un loc comun care într-o formă sau alta poate fi regăsită ca subiect de cercetare şi analiză în aproape toată opera sa istorică. Există însă o lucrare mai puţin cunoscută în care marele savant formulează o teorie a libertăţii bazată pe dimensiunea istorică a acestui concept.

Nicolae Iorga a susţinut în perioada anilor „20” 18 lecţii la Universitatea din Bucureşti, având ca subiect conceptul de libertate aşa cum poate fi înţeles în diferite momente ale istoriei lumii. În anul 1928 Nicolae Iorga a reunit într-un volum aceste lecţii, volum care a fost publicat sub titlul „Evoluţia ideii de libertate”. Simpla trecere în revistă a temelor abordate în aceste studii relevă importanţa deosebită a problematicii analizate şi chiar actualitatea acesteia. Astfel, Nicolae Iorga îşi începe prelegerile cu analiza „libertăţii în monarhia orientală” şi continuă apoi cu o analiză amplă a libertăţii umane în Grecia şi Roma dar şi în lumea „barbarilor”. Un capitol deosebit de important este dedicat de către marele savant „libertăţii creştine” inclusiv din perspectiva reformei religioase calvine. Considerăm că este o analiză unică în istoriografie dar şi în teoria libertăţii analiza acestui concept ca „libertate a ţăranilor” în lumea medievală. Abordările teoretice ale savantului se încheie cu o analiză importantă cu multe remarci ce pot fi valabile şi astăzi privind „libertatea economică şi culturală în timpul de faţă” şi „libertatea socială a secolului al XIX-lea”.

Este important de subliniat faptul că perioada în care Nicolae Iorga îşi ţinea aceste prelegeri este

aceea a declanşării marilor crize economice când se consemnează şi prăbuşirea „mitului” unei ordini şi prosperităţi progresive în istoria europeană. Societatea civilă a vremii era dominată de valul noilor idei cu caracter sceptic şi în acelaşi timp de abandonare a marilor sisteme iluministe şi novatoare prin optimismul lor de gândire. Sistemele filozofice tradiţionale bazate în special pe ideile lui Immanuel Kant sunt supuse unor critici acerbe. Astfel, Wilhelm Wund afirma că „principiul moral” stabilit de Kant nu are caracter aprioric, deoarece noţiunile pe care se bazează acesta sunt „luate, prin abstracţie, din experienţă”.

În acest context, afirmaţia lui Nicolae Iorga că „definiţiile filozofice ale libertăţii s-au isprăvit” se înscrie în curentul de gândire europeană specific momentului istoric dominat de dezvoltarea concepţiilor şi doctrinelor cu caracter sceptic, pesimist, dar şi a doctrinelor de tip socialist sau pozitivist. Într-un asemenea context, se ridica o problemă de stringentă actualitate şi de mare urgenţă pentru spiritul vremii: problema reconstrucţiei spirituale a unităţii omului european. Acest imperativ al timpului în care a trăit şi creat Nicolae Iorga a rămas încă actual, iar cele 18 prelegeri despre libertate ale savantului încearcă să dea un răspuns prin soluţionarea crizei filozofice a ideii de libertate.

Abordarea ştiinţifică a acestei probleme de către Nicolae Iorga este originală, deoarece el nu va mai încerca să elaboreze un sistem etic al libertăţii valabil oricând în istorie. Marele savant va renunţa la orice dorinţă de sistem teoretic cu caracter aprioric şi universal valabil şi va clădi o teorie istorică a ideii de libertate cu scopul practic de a furniza un îndreptar de înţelepciune istorică într-o vreme de ample crize spirituale, de dezorientare generală, cu atât mai primejdioasă cu cât pesimismul, scepticismul şi pozitivismul epocii împinsese în desconsiderare mai toate tentativele de reorientare morală şi ideologică în acest domeniu.

Prelegerile lui Nicolae Iorga au deci un profund caracter umanist; ele promovează un umanism istoric, o înţelepciune a istoriei bazată pe recunoaşterea istoricităţii valorilor şi deci a relativităţii proiectelor omeneşti. Îndemnul la măsură şi la conştiinţa relativităţii istorice, precum şi ideea că epocile nu sunt izolate ci împreună devin într-un fel martore ale jocului secund ale epocii contemporane, reprezintă o parte din trăsăturile acestui *umanism istoric* al ideii de libertate pe care Nicolae Iorga îl contrapune umanismelor abstracte de tip iluminist care duceau la ignorarea unui adevăr istoric esenţial şi anume că legile şi imperativele au un conţinut istoric organic care trebuie să fie acceptat şi eliberat de iluzia că astfel de idei ar putea fi introduse din afară pe o cale raţională şi abstractă. În acest fel, în concepţia lui Iorga, libertatea nu este o simplă teorie bazată pe imperative etice, ci este o teorie bazată pe un raţionalism istoric care decurge din analiza atentă a epocilor în care se manifestă. Înlăuntrul acestui raţionalism istoric ideea de libertate este axială, iar domeniile ei de manifestare nu mai sunt doar cele ale gândirii şi ale „voinţei pure” (ca în eticele sistematice de natură kantiană), ci acelea ale *muncii,* ale *politicii* şi ale *gândirii.* Nicolae Iorga elaborează în acest sens un concept mai adânc al libertăţii care nu trebuie înţeleasă substanţialist şi nici nu trebuie ipostaziată prin unul din termenii ei.

Pentru Nicolae Iorga, esenţa libertăţii înseamnă dreapta proporţionalitate interioară a celor trei termeni, astfel încât în starea lor ideală – valori maxime ale libertăţii atât în sfera muncii cât şi în aceea a politicii şi în sfera gândirii – nici o societate istorică nu se înfăţişează cu „proporţia de aur” a libertăţii căci într-una avem o oarecare libertate a muncii, dar lipsesc libertatea politică şi a gândului sau există epoci istorice în care aceste din urmă libertăţi au un caracter predominant. Ceea ce conferă acestei proporţii o valoare anume sunt tocmai structurile sociale. Aceste structuri lucrează şi din afară dar şi din lăuntrul indivizilor în aşa fel încât libertatea presupune un raport dialectic între dimensiunea sa individuală, inclusiv în ceea ce priveşte conştiinţa libertăţii şi cea socială ca manifestare a individului.

Urmărind astfel evoluţia ideii de libertate, Nicolae Iorga elaborează într-un chip cu totul original o *istorie interioară* a omenirii, care nu se reduce la istoria unei idei, ci cuprinde înfăţişările complexe pe care le ia omul liber în istorie. „Evoluţia ideii de libertate” este o carte europeană, de umanism, clădită cu gândul şi viziunea umanistului sud-est-european care a fost Nicolae Iorga şi care spune că istoria nu este numai descriptivă a unor evenimente, ci este şi istoria perpetuării în forme de largă diversitate a libertăţii fără de care omul ar fi încetat de a mai exista prin caracteristice sale raţionale.

Fiecare formă istorică de societate poartă cu ea un anumit chip al libertăţii şi lasă în urma ei o idee istorică de libertate. Evoluţia ideii de libertate este evoluţia omului liber care, prin multitudinea de

timpuri şi de geografii sociale care i-au fost hărăzite să le parcurgă, este în permanentă căutare a unei forme de libertate care să-i confere plenitudinea întreită în muncă, în politică şi în gândire. Iorga susţine că omul a stat întotdeauna într-o formă de libertate. Uneori s-a înălţat cu formele lui istorice de libertate, alteori a căzut sub ele sau împreună cu ele şi de cele mai multe ori a ieşit din unele pentru a intra în lumina altora. Marele savant consemnează aşadar un tip istoric de libertate care ar putea fi înţeleasă prin traducerea pe care tot el o propune din Spinoza: „libertatea este necesitate cu rost”. A fi liber înseamnă a fi în rostul tău. A-ţi pierde rostul înseamnă totuna cu a-ţi pierde libertatea.

Un alt aspect deosebit de interesant care rezultă din aceste prelegeri, dar şi din alte scrieri istorice ale savantului este ideea că antichitatea ţărănească nu se stinge niciodată în istorie, ci, dimpotrivă, susţine proiecte istorice culturale sau politice la nivel macrosocial, venind astfel în contradicţie deseori cu proiectele susţinute pe temeiul unor sisteme raţionaliste şi abstracte. Uneori aceste proiecte raţionalist abstracte cresc sub forma unor canoane impuse peste popoarele care-şi continuă linia evolutivă a vechilor lor aşezăminte aşa cum s-a întâmplat cu grecii sau cu perşii, sau aşa cum s-a întâmplat şi cu libertăţile ţărăneşti pe teritoriul României.

Încheiem aceste succinte considerente cu menţiunea că Nicolae Iorga propune o reconsiderare a ideii de libertate din perspectiva unei analize istorice concrete şi evolutive. Astfel, libertatea nu poate fi considerată numai prin conotaţiile sale care rezultă din definiţiile filozofice sau clasificările juridice, ci în primul rând ca realitate şi fapt istoric ancorată în specificul fiecărei epoci istorice iar pe de altă parte, ca expresie a permanenţei continuităţii individualităţii umane în special prin specificul naţional conferit de o anumită arie geografică.

BIBLIOGRAFIE

Vladimir Hanga, *Istoria dreptului românesc*, vol. I-III, Ed. Academiei, Bucureşti, 1980.

Andrei Rădulescu, Pagini din istoria dreptului românesc, Ed. Academiei, 1970.

George Fotino, *Pagini din istoria dreptului românesc*, Ed. Academiei, 1972.

Nicolae Grigoraş, *Instituţii feudale din Moldova*, Ed. Academiei, 1971.

Emil Cernea, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Ed. Universităţii din Bucureşti, 1976.

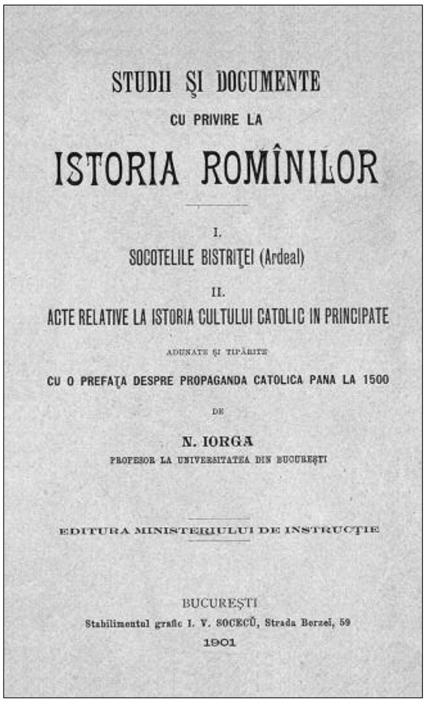
Ion Firoiu, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

Cartea românească de învăţătură, Ed. Academiei Române, 1971.

Nicolae Iorga, *Evoluţia ideii de libertate*, Bucureşti 1928.

Egyed Peter, *Libertatea în filozofie*, Ed. Grinta, Cluj Napoca, 2008.

Ilie Bădescu, *Conceptul de libertate în gândirea lui Nicolae Iorga*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1987.

STUDII ŞI DOCUMENTE
CU PRIVIRE LA
ISTORIA ROMÎNILOR
I.
SOCOTELILE BISTRIŢEI (Ardeal)
II.
ACTE RELATIVE LA ISTORIA CULTULUI CATOLIC IN PRINCIPATE
ADUNATE ŞI TIPĂRITE
CU O PREFAŢA DESPRE PROPAGANDA CATOLICA PANA LA 1500
DE
N. IORGA
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
EDITURA MINISTERIULUI DE INSTRUCŢIE
BUCUREŞTI
Stabilimentul grafic I. V. SOCECŬ, Strada Berzei, 59
1901

ISTORIA
BISERICII ROMÂNEŞTI
ŞI A
VIEŢII RELIGIOASE A ROMÂNILOR
DE
N. IORGA
VOLUMUL I-iu
VĂLENII-DE-MUNTE
TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMÂNESC»
1908.

HISTOIRE
DES
RELATIONS RUSSO-ROUMAINES
PAR
N. IORGA
Professeur à l'Université de Bucarest,
membre de l'Académie Roumaine, député.
JASSY
Édition du journal „Neamul Românesc”
1917

Pitești, 1848.
Scripte din vremea holerei

drd. Octavian DĂRMĂNESCU

Memorabil la nivel național, momentul 1848 este reținut în memoria locală ca unul nefast, anul marelui incendiu care a mistuit centrul urbei, tragedie considerabilă, provocată accidental dintr-un han. Puțini știu că această dramă a comunității a fost precedată de una și mai neiertătoare ca număr de victime, holera. Situația precară a igienei târgului medieval, în genere, nesistematizarea cursurilor pâraielor care traversau vatra Piteștiului (Scorobaia și Mislea) și care inundau la propriu podurile (drumurile podite) și terasele orașului, seceta, probabil, a acelui an, în fine, un complex de factori acumulați într-un timp relativ scurt devin mortali comunității care, luată pe nepregătite, începe să-și contabilizeze trist morții. Este cazul mitricelor bisericilor locale care însumează neutru amploarea epidemiei. Zeci de piteșteni se îmbolnăvesc și mor de pe urma unei ape care, dimpotrivă, nu le mai este hrană, ci otravă. Există și un punct critic, ziua de 20 iunie, în care numai la biserica „Sf. Ioan" (cea veche, situată pe locul fostului Foișor de foc, actuala Jandarmerie) au loc 8 înmormântări. În total, numărul victimelor se ridică la peste 200. Popi, robi, roabe, prunci, mătuși, neveste de gropari, arestați, postăvari, amploaiați, cărămidari, cocoane, avocați, cântăreți, patentari etc., o lume pestriță trece subit, din viul colorat al vieții, în tărâmul neștiut al umbrelor. Să urmărim în continuare, pe parohii, desfășurarea sinistră și rapidă (iunie-august) a evenimentelor. Menționăm că două biserici, cea domnească, "Sf. Gheorghe", și fostul schit Buliga, nu sunt acoperite documentar în privința morților din acest an.

1. biserica "Buna Vestire"-Greci (azi, "Sf. Mina")[1]: „Dumitrana sin Gheorghe țiganu, ungurean" (9 iunie), „Floarea sin Din Doicaru, roabă a dumnealui maior Brătianu" și „Rada prunca sin Ioan, roabă a dumnealui Teodor Brătianu"(11 iunie), „Neacșu sin Mihailă, robul dumnealui Teodor Brătianu" (13 iunie), „Neculae sin Ioana roaba dumnealui pitaru Alecu Tigveanu" (14 iunie), „Ion ungureanu ot sat Câineni" (15 iunie), „Dumitra sin Nicolae fieraru al dumnealui Teodor Brătianu" (18 iunie), „cocoana Zoița Lahovaroaia" (20 iunie), „Dumitru sin Ene, robul dumnealui Teodor Brătianu", „Ilinca sin Ene, roaba cocoanei Catinchi Lereasca" și „Ioan sin Tudor robul dumneaei Anica Furdueasca" (21 iunie), „Dobra sin Neculae roaba dumnealui Nae Balotă" (24 iunie), „Gheorghe pruncu sin Marica, roaba Lereaschi" (26 iunie), „Radu sin Dumitru arestatu, rob slobod" (27 iunie), „Ioan sin Ioan cărămidaru, rob rumânit" (28 iunie), „Tănase sin Costandin măcelaru" (2 iulie), „Dumitrana sin Nicolae ungureanu, spălătoreasa" și „Marin sin Nicolae cărămidaru, rob rumânit"(4 iulie), „Neica sin Dicul postăvarul" și „Sanda sin Gheorghe zidaru, robi ungurești" (8 iulie), „Maria sin Nicolae slujnica dascălului Grecu" (4 septembrie).

Biserica "Buna Vestire"-Greci (azi, "Sf. Mina")

2. biserica ”Precista Veche din Coastă” (azi, ”Maica Domnului”)[2]: „Maria slujnica sin Petre tâmplaru” (20 iunie), „Ioniță bărbieru Vătășică” (26 iunie), „Alecsandru pruncu sin Nae Găleșăscu” (27 iunie), „Ioana roaba dumnealui Nae Găleșăscu”, „Iene sin Ioan băjenaru ot Budeasa, plugar” și „Radu sin Nedelea, rob al dumnealui pitar Cănuță Bucșănescu” (28 iunie), „Iordan cizmarul sin Hristea tabacul”, „Maria sin Radu roabă a dumnealui Cănuță Bucșănescu”, „Hristea sin Ioan Bunescu, birnic” și „Ioan sin Petre rob al cocoani Casandri” (30 iunie), „Ioan sin Zanfir măcelaru Bocșă, birnic al sat. Ciumești, sud Mușcel” (2 iulie), „Ioan sin Petre robi cocoani Casandri”, „Gheorghie sin popa Ioan duhovnic, de ani 8” și „Teodor sin Gheorghie boiangiu, ani 8” (4 iulie), „Gheorghie Puflea sin Costandin brașoveanu, patentari” (6 iulie), „Rada sin Nicolae, soția lui Hristea Bunescu” (8 iulie), „Ioan pruncu sin Hristea Bunescu” (10 iulie), „Maria sin Gheorghie ungureanu” (11 iulie), „Paraschiva sin Costandin Cârpitu” (26 iulie), „Anghel pruncu sin Gheorghe băcanu” (28 iulie), „Zmăranda sin Radu slătineanu, soția lui Gheorghe Puflea” (1 august), „Zmăranda prunca sin postelnicu Ioan” (11 august).

3. biserica ”Sf. Treime-Beștelei”[3]: „Nicolae măcelaru” (4 iunie), „Stan țiganu robul Anichi Răteasca” (14 iunie), „Gherghina soția lui Dumitru nepotu lui Androne brutaru” (19 iunie), „Stoica Paghia vătășălu din deal Tămași”(21 iunie), „Gheorghie caldaramgiu sin Velcea grecu” (25 iulie), „Gligore sin popa Dumitru duhovnic” (28 iunie), „Ioan sin Petre mămularu, de holeră” (29 iunie), „Maria sin Ghincioaica” și „Ana doica lui Chiriac grecu” (30 iunie), „David (,) mutu popi(i) lui Ioan Olteanu” (2 iulie), „Anghel cojocaru patentar”, „Ștefan sin popa Ioan Olteanu, de holeră, copil” și „Păun sluga lui Petcuță Dobrian” (3 iulie), „Iordache sin Ianole amploaiat al tribunalului” (4 iulie), „Ana sin Barbu Chioru, prunc” (5 iulie), „Petre povarnagiu” și „Maria soția lui Toma Glonț” (6 iulie), „Ecaterina sin Toma Glonț” (7 iulie), „Dumitru cojocaru” (9 iulie), „Safta sin Matei vizitiu” (10 iulie), „Gheorghie de la Petcu abagiu” (11 iulie), „Ecaterina sin Niță Pipăruș, prunc” (12 iulie), „Anca soția lui Petre Cimpoeru” și „Stan Crăciunescu cizmaru” (13 iulie), „Baca sin Petcu boiangiu” (14 iulie), „Stancu brutaru” (15 iulie), „Ioana soția lui Niță Burdilă” (16 iulie), „Păuna Păcăloaia” (17 iulie), „Elisaveta sin dascălu Alecsie” și „popa Matei sin popa Mihai Borlescu”(18 iulie), „Maria sin Tudorache Crăciunescu” (19 iulie), „Cârstina Olăroaia” (20 iulie), „Ecaterina sin Radu pristavu” (21 iulie), „Ioan sin Ioan Orbu” (22 iulie), „Ioana slujnica lui Ghiță Merișanu” și „Gheorghie sin Ioan Păcală” (22 iulie), „Nicolae pruncu sin Niță bărbieru” (4 august), „Maria sin Florea Papucescu”.

4. biserica ”Sf. Ioan”[4]: „Dumitru aprodu de la București” (12 iunie), „Ioan sin Ioan Nițulescu, argeșean, flăcău” și „Teodora roaba dumnealui Ghiță Furduescu” (13 iunie), „Safta soția lui Radu țiganu Mierlă” (14 iulie), „Marin dorobanțu sin Vladu Chițulescu” și „Teodora sin Dincă Lințoiu, pruncă” (15 iulie) , „Stoian sin Preda sluga postelnicului Matei”, „Gheorghe robu dumnealui Ianache Muhurdagiu”, „Maria proasta de la cocoana Ileanca” și „Șărban croitoru sin Niță Verdejan, robi domnești”(19 iunie), „Cuna sârba văduva soția Velci(i) cizmaru”, „Teodor pruncu sin pitar Costadin Enculescu”, „Anca sin Oprea cizmaru, văduvă”, „Gheorghie sin Dumitru cobzaru, țigani rumâniți”, „Ioana sin Ioan Băiculescu, țigani rumâniți”, „Floarea sin Dumitru Mititelu, pruncă”, „Maria sin popa Antonie, pruncă” și „Ioan dorobanțu cârmuiri(i) de la sat Recea” (20 iunie), „Dumitra sin Stana văduva” (21 iunie), „Nicolae măcelaru nebunu” și „Radu boiangiu ciocul sin Stoica cojocaru”(22 iunie), „Gheorghe surugiu sin Matei pietraru”, „Ancuța sin Ioan sârbu roaba dumnealui Ștefan Vlăduianu”, „Zmăranda sin Matei soția lui Ghiță surugiu”, „Dumitru țiganu robu cocoanei M. Turtășanca”, „Oprea sin Din Mocioancă, robi(i) mănăstiri(i) Vieroșului” și „Safta soția lui Dumitru cobzaru a m(ănăstirii) Câmpulungului” (23 iunie), „Stan vizitiu sin Ioan al Nedeli(i)”, „Gheorghe pruncu sin popa Nicolae proistosu”, „Hristea sin Radu pârcălabu” și „Stanca slujnica lui Ioniță Chercea” (24 iunie), „Teodor sin Ioan militaru” și „Floarea prunca sin Dumitru” (25 iunie), „Ioan pruncu sin preotul Nicolae proistosul”, „Dumitru sin Colea potcovar, rumânit” (26 iunie), „Maria prunca sin postelnicu Matei” și „Gheorghe pruncu sin Marin Țecu” (28 iunie), „Radu croitoru” (29 iunie), „Preda muma lui Costandin aprodu” (1 iulie), „Ioan sin Tudorache alboteanu de la sat Albota” și „Ioan Chipuci vătășălu” (2 iunie), „Radu sin Ioan vlășceanu” (3 iulie), „Dumitru Mititelu de la Ivancea măcelaru” (5 iulie), „Chiriachi sin Oprea grădinaru” (10 iulie), „Ioan sin Radu Sofragiu” și „Ileana sin Gheorghe croitoru” (12 iulie), „Ana sin Ioan ?, soția lui Sterie Bileargiu”, „Maria țiganca soția lui Răducu heraru”, „Dumitru zugravu sin Radu Sofrangiu, prunc” și „Costandin sin Gheorghe țigan rumânit, prunc” (17 iulie), „Gheorghie sin Anghel cizmaru, prunc” (19 iulie), „Dumitru abagiu” (23 iulie), „Călița sin Ioan Necșuțu” (30 iulie).

5. biserica ”Sf. Nicolae”[5]: „diaconu Șărban sin preotul Dicu ot sat Gălеșești” (30 iunie), „diaconeasa Mira sin preotu Mușat” (5 iulie)

6. biserica ”Sf. Vineri”[6]: „Rada sin Gaica sin Dumitrache lăcătușu” și „Dobra sin Dima rudaru” (22 iunie), „Ioan grădinaru sin Nedelcu Vlășceanu” (23 iunie), „Ioan pruncu sin Petre militaru” (24 iunie), „Chițu țiganu sin Ioan potcovaru” (25 iunie), „Ioana sin Nedelcu plugaru” și „Necula țiganu sin Dumitrache lăcătușu” (4 iulie), „Ioan sin Dumitru Vlășceanu” și „Nicolae sin Gheorghe dulgheru” (8 iulie), „Stanca sin Ioan cizmaru”, „Ilinca sin Mielache” și „Andrei sin Gheorghe dulgheru” (9 iulie), „Main sin Stoica șchiopu” și „Rada soția lui Gheorghe dulgheru” și „Petre pruncu sin Ghiță bărbieru” (10 iulie), „Ioan boiangiu sin Moisi ungureanu” (17 iulie), „Stan sin Nedelea țiganu” (18 iulie), „Tudora sin Sfetcu croitoru” (19 iulie), „Teodosie sin Alecsie băcanu” și „Vasile sin Dumitru Buga” (20 iulie), „Marica sin Milea țiganu” (22 iulie), „Anca sin Ștefan croitoru” (24 iulie), „Preda sin Pârvu croitoru” (27 iulie), „Grigore pruncu sin Zanfir plăpomaru” (28 iulie), „Maria sin Marcu abagiu” (29 iulie), „Ștefana prunca sin Simion tabacu” și „Maria țiganca soția lui Ioan țiganu ungureanu” (31 iulie), „Dumitrașcu Șerbu sin Giurca olteanu ot sat Rușii” (8 august).

7. Biserica ”Sf. Ilie”[7]: „Cârstea prunc sin Dumitrache cojocaru de la sat Ionești” (23 iunie), „Nicolae sin Dumitrache cojocaru ot sat Ionești” și „Marin croitoru de la Bae, patentar” (25 iunie), „Tudora soția lui Marin croitoru de la Bae” (26 iunie), „Ene sin Petre Hoțoiu, birnic plugar” (27 iunie), „Sandu cojocaru argeșanu brat Luță brașoveanu” (28 iunie), „Ana sin Costandin cojocaru, soția lui Costache cojocaru” (29 iunie), „Andrei sin Dumitrache cojocaru, de ani 12, ot Ionești”, „Ivan Șopu cizmaru de ani 50 ani, tăblași” și „Ienache Ioan brutaru zet Pătru Gurgu, tăblaș” (30 iunie), „Maria sin Petre cojocaru, bătrână, de ani 60” (4 iulie), „Dumitru ucenicu de la Ioniță Brădeanu, de ani 12” și „Dumitru prucu sin Oprea brutaru” (5 iulie), „Vasile sin Ioan Țăvoi, plugar” (6 iulie), „Tudor boiangiu brat Ivan Neculae, tăblaș ot orașu Câmpulungu” (7 iulie), „Ana prunca sin Duțu cărămidaru” și „Ioan pruncu sin Dinu calapodaru” (9 iulie), „Velcea sin Petcu boiangiu, tăblași” (10 iulie), „Ioan sin Ioan Toporan, prunc” (11 iulie), „Zmăranda prunca sin Ioniță Brădeanu” și „mătușa Maria soția lui Ivan Șopu” (14 iulie), „Ilie cojocarusin Ivan, patentari” (20 iulie), „Ileana sin Ivan Valea Rea, fată de ani 16” și „Ecaterina prunca sin Ghiță Țăvoi” (23 iulie), „Călina sin Nicolae jimblaru, soția lui Ioan popa Rizea” și „Niță prostu sin Manole Șchiopu, sluga de la Voicu zugravu” (25 iulie), „mătușa Slamca soacra lui Velcea dulgheru” (26 iulie), „Maria prunca sin Marin chirigiu ot Neculcești” (28 iulie), „Ioan pruncu sin Marin chirigiu ot Neculcești” (30 iulie), „Dumitru pruncu sin Cârstea cizmaru” și „Nicolae pruncu sin Ivan Șopu” (3 august), „Ioan pruncu sin Dobre sârbu” (4 august), „Ioan pruncu sin Stan militaru” (11 august), „Tudor sin Gheorghe Ghincea văcaru ot sat Geamăna, de ani 14” (14 august), „Ioan pruncu sin Ivan Valea Rea” (26 august), „Maria slujnica Ivancii cojocarul” (28 august).

8. biserica ”Precista Nouă” (Mavrodolu)[8]: „Nicolae cântărețu și advocat” (29 aprilie), „Oprica țiganca” (21 iunie), „Zanfir sin Trandafir Neculcescu” (24 iunie), „Dumitra țiganca a dumnealui Nicolae Nanu” (25 iunie), „Stoica cojocaru, patentar” (27 iunie), „Nicolae sluga de la Hristea băcanu”, „Matei sluga de la Mincă băcanu” și „Voica țiganca dumnealui Dumitrache” (28 iunie), „Staico boiangiu, patentar” (30 iunie), „Ioana bătrâna muma lui Iota brașoveanu” (4 iulie), „Petre țiganu robul dumnealui Nanu”, „Ioana țiganca roaba dumnealui Nanu”, „Mihaiu sluga lui Pandele Negrea” și „Gheorghe Cârstoiu de la sat Prund” (5 iulie), „Floarea sin Țocu abagiu” și „Vasilichia sin Ioana Gheciuleasa” (13 iulie), „Velcea ? și Ivan flăcău” (18 iulie) și „Gheorghe pruncu sin Anghel Sfințescu” (18 iulie), „Dobra soția răposatului Ioan Neculcescu” și „Maria slujnica lui Dumitru Chircă” (22 iulie), „Maria soția lui Dumitru Cameni” „Savastița sin Nicolae Rusescu, pruncă” (25 iulie).

Note:

[1]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Buna Vestire-Greci”, Dos. 16/ 1848, f. 3-4.

[2]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Precista din Coastă”, Dos. 6/ 1848, f. 2-3.

[3]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Treime-Beștelei”, Dos. 15/ 1848, f. 2-3.

[4]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Ioan”, Dos. 14/ 1848, f. 2-3.

[5]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Nicolae”, Dos. 15/ 1848, f. 2-3.

[6]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Vineri”, Dos. 13/ 1848, f. 3-4.

[7]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Ilie”, Dos. 16/ 1848, f. 3-4

[8]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia „Sf. Ilie”, Dos. 15/ 1848, f. 2-3.

Două documente vechi referitoare la disputele preoțești din orașul Pitești

Aurel RADU,
inspector superior în cadrul Serviciului Județean Argeș al Arhivelor Naționale

Când cercetăm documentele vechi identificăm uneori aspecte care nu fac întotdeauna cinste tagmei preoțești care vin să întărească zicala populară „să faci ce zice popa, iar nu ce face popa”. În anul 1847, preotul David de la Biserica Sf. Nicolae din Pitești cunoscut pentru „zurbalâcul” pe care îl crea adesea în oraș este reclamat de Alecu Preda cojocarul din Piteşti care susține cu martori că preotul l-a lovit și i-a spart capul în două locuri. Peste mai mulți ani, în 1870, preotul Dimitrie duhovnic din Pitești reclamă că este adesea amenințat și jignit de către vecinii săi, preoții Nicolae Mateescu de la Biserica Sf. Nicolae și Alexandru Antonescu, din cauza unor aparente rivalități politice. Idilizarea trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat devenită adesea un loc comun poate fi demontată când facem recurs la documentele de arhivă, la sursele de bază ale istoriei.

1.

1847 mai 2, Piteşti. *Alecu Preda cojocarul din Piteşti se plânge episcopului de Argeş, Samuil Tărtăşescu Sinadon că preotul David de la Biserica Sf. Nicolae l-a bătut şi i-a spart capul în două locuri. Răspunsul protopopului Gheorghie iconomul înaintat episcopului referitor la cercetarea cauzei.*

Prea sfinţii sale părintelui ocârmuitor al Sfintei Episcopii Argeşu<l>
Plecată jalbă,

Aseară plecând cu d-or postelnicu Gh., vecinul meu, m-am dus pă deal la Iosif tâmplaru pentru în parte-m<i> trebuinţă, negăsindu-l acasă, m-am întors şi am dat pe la preotu<l> mahalali noastre, anume Matei, unde şezând de vorbă am plecat câte trei, am trecut pă dinaintea casi dascălu<lu>i Badea şi văzându-i căscioara ce au făcut-o noă ne-am bucurat şi strigându-l de afară a şi işit numitul dascăl întru întâmpinarea noastră şi vorbind ca nişte oameni cât au cheltuit cu facerea ei, ne-am pomenit cu preotul David, unde întrebându-ne ce am căutat e-am răspuns că ce trebuinţă are să ne dea sama noastră, apoi începând dupe obiceiul său în gura mare a ne necinsti cu destule vorbe proaste, e-am zis şi eu că unui preot nu i să cuvine să necinstească oameni, ci să-i blagoslovească şi de odată sărind la mine me-au dat brânci pă scara casi, mi-au spart capul precum să vede şi vrând a mă sâli să mă bată, abia m-au scos cei ce au fost faţă cu mine, carii vor şi arăta înaintea preasfinţii voastre.

Prea sfinţite stăpâne,

Mă rog plecat ca să porunceşti aducerea numitului înaintea preasfinţii voastre şi eu voi veni cu martori ce am spre încredinţarea preasfinţii voastre de arătarea mea şi încredinţându-vă de adevărata sa faptă să faceţi cele de cuviinţă spre înfrânarea numitului, iar la protopopie să nu mă mai îndreptaţi, că întru zadar, că s-au dus cei mai mulţi şi nimic n-au folosit pen acest dârz preot care geme mai toată mahalaoa după deal pentru multele zurbalâcuri ce urmează şi de nu să va înfrâna sunt silit împreună cu cei pătimaşi asemenea mie să alergăm unde ne vom găsi izbăvirea.

Fiind preaplecat,
1847 mai 2

Slugă,
A. Preda

Preacinstitei cârmuiri a Sfintei Episcopii Argeş
Protopopul oraşului Piteşti

După porunca preacinstitei cârmuiri cu nr. 31 de la 20 ale următorului mai pusă la jalba Alecului Preda cojocaru<l> dintr-acest oraş prin care se plânge pentru preotul David de la Biserica Sfântului Nicolae dintr-acest oraş că l-ar fi bătut spărgându-i capu<l> şi altele precum într-însa se cuprinde, următori fiind stăpâneşti<i> porunci am adus înaintea mea pre amîndoă părţile precum şi martori<i> jeluitorului şi anume preotul Matei de la biserica Sfintei Troiţi, postelnicu<l> Gheorghiţă şi dascălul Badea, care toţi aceştia fiind împreună cu

jeluitorul la casa dascălului Badi şezând în fuişor de vorbă, s-a pomenit cu preotul David venind la iei, unde să şi gâlcevise mai nainte cu vreun ceas cu nevasta dascălului Badi pentru un topor şi aşa au început iarăşi în gura mare tot în pricina toporului şi apoi au început a zice către jeluitori şi către postelnicu<l> Gheorghiţă multe vorbe aspre pentru dascălul Badea şi aceştia i-au răspuns, părinte noi nu suntem judecători, apoi au început preotul a necinsti pre numitul jeluitori cu destule înjurături încât sălbăticindu-se de mânie şi puindu-i mâinile în piept i-au dat brânci pe scară unde şi-au spart jeluitorul capu<l> în doă locuri, i-au curs destul sânge precum să văzu pre hainele sale şi sărind ceilalţi abia i l-au scos din mână. Şi care această urmare am înţeles-o din multele lor spuse că ar fi fost precugetată de mai nainte de către preot şi care toate aceste urmate nu le tăgădui pârâtul preot, ci deodată au început a-şi cere iertăciune de la jeluitori, iar jeluitorul i-au zis înaintea mea că l-ar fi înjurat în multe rânduri şi l-au iertat, iar acum nu-l mai poate ierta. Şi de urmare, cu toată plecăciunea, supui la cunoştinţa preacinstitei cârmuiri împreună şi cu jalba.

Protopop Gheorghie iconomul

Anul <1>847 luna mai 3.

Arhivele Naţionale – Argeş, fond *Episcopia Argeş*, dosar 60/1847, f.n.

2.

1870, Piteşti. *Plângerea preotului Dimitrie duhovnic din Pitești către Protopopiatul Judeţului Argeş în care susţine că este ameninţat şi jignit de către vecinii săi, preoţii Alexandru Antonescu şi Nicolae Mateescu, din cauza unor rivalităţi politice.*

Onorabila Protopopie a Judeţului Argeş

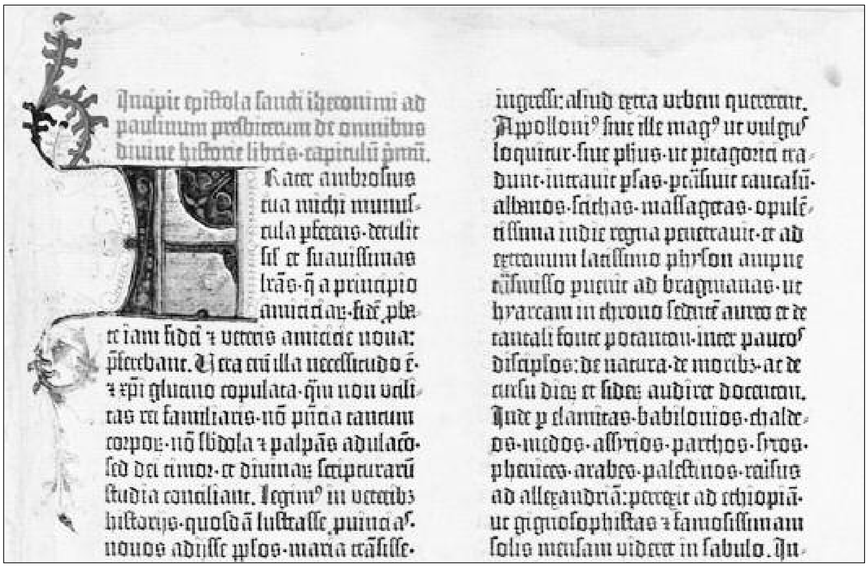
De 17 ani sunt preot şi duhovnic, proprietar în acest oraş, dar n-am suferit ce sufăr astăzi. Şi de la cine? De la fraţii mei! On<orabile> părinte, vecinii mei, preotul Alexandru Antonescu şi Nicolae Mateescu m-au pus în punctul disperării, de a-mi părăsi proprietatea mea, preoteasa şi copiii şi a mă duce în lume din pricina acestor fraţi. Nu este zi bună de la Dumnezeu ca să poci sluji liniştit ca preot, fiindcă de dimineaţă când plec la biserică îmi iese înainte, mă înjură, mă ocăreşte, mă loveşte în demnitatea mea de preot, îmi face tot ce nu e de suferit. Câte o dată mă întorc şi le răspund că de are ceva cu mine, să-şi caute prin autoritate şi-mi răspunde că să mă duc cui nu trebuie şi să mănânc scârne, eu împreună cu toate autorităţile bisericeşti şi politiceşti, mai cu osebire cu persoana protopopului şi a domnului ministru. Nu cunosc că din altă cauză decât îmi strigă că nu sunt unit cu partidul lor şi că să mă duc dracului cu albii mei cu toţi. Acestea tot şi altele mult m-au deznădăjduit şi nu mai poate suferi sufletul meu ca preot şi duhovnic bătrân. Aceste fapte scandaloase pieitoare sufletului meu, urzite de aceşti fraţi ai mei nu le mai poci suferi cu niciun chip.

Vă rog onorabile părinte, binevoiţi de a supune acestea la cunoştinţa preasfinţitului nostru episcop care cu înţelepciunea preasfinţii sale va sparge această vrajbă şi ispită diavolească ce a venit asupra casei mele, a capului meu, a preotesei şi copiilor mei. Căci aceşti fraţi ni-au întins asupră-ne mrejile satanei şi numai Dumnezeu şi milostivirea stăpânirii noastre bisericeşti ne va putea scăpa ca să putem mai vieţui pe pământ de la care credem că vinovatul şi dreptul îşi va lua fiecare plata sa.

Prea plecat şi supus, smeritul preot şi duhovnic.

Preotul Dimitrie duhovnic.

Arhivele Naţionale – Argeş, fond *Episcopia Argeşului*, dosar 126/1870, f. 1-5.

Incipit epistola sancti iheronimi ad
paulinum presbiterum de omnibus
divine historie libris. capitulum primum.
Frater ambrosius
tua michi munus-
cula perferens detulit
sil et suavissimas
litteras. que a principio
amicitiarum fidem probate
iam fidei et veteris amicitie nova:
preferebant. Vera enim illa necessitudo est.
et christi glutino copulata. que non utili-
tas rei familiaris. non presentia tantum
corporum. non subdola et palpans adulacio.
sed dei timor. et divinarum scripturarum
studia conciliant. Legimus in veteribus
historiis. quosdam lustrasse provincias.
novos adiisse populos. maria transisse.

ingressus: aliud extra urbem quereret.
Apollonius sive ille magus ut vulgus
loquitur. sive philosophus. ut pitagorici tra-
dunt. intravit persas. pertransivit caucasum.
albanos. scithas. massagetas. opulen-
tissima indie regna penetravit. et ad
extremum latissimo phison amne
transmisso pervenit ad bragmanas. ut
hyarcam in throno sedentem aureo et de
tantali fonte potantem. inter paucos
discipulos: de natura. de moribus. ac de
cursu dierum et siderum audiret docentem.
Inde per elamitas. babilonios. chalde-
os. medos. assirios. parthos. siros.
phenices. arabes. palestinos. reversus
ad alexandriam: perrexit ad ethiopiam.
ut gignosophistas et famosissimam
solis mensam videret in sabulo. In-

Scurt istoric al epidemiilor de ciumă din Ţara Românească până la începutul secolului al XVIII-lea

drd. Florentina Andreea DIACONU
Școala Doctorală a Universității „Valahia” Târgoviște

Ïncepând cu mijlocul secolului al XIV-lea, lumea medievală a cunoscut una dintre cele mai devastatoare pandemii care a lovit vreodată omenirea și anume ciuma. Între 1346 și 1353, această boală s-a manifestat în toată Europa de Est, afectând dramatic structurile sociale, infrastructura politică și economică, relațiile familiale și instituțiile religioase. Se estimează că ciuma a ucis între 30% - 60% din populația Europei, reducând populația lumii de la aproximativ 450 de milioane la aproape 375 de milioane în 1400[1]. Pentru perioada 1347 – 1350, nu deținem documente care să ateste că ciuma ar fi produs piedici la fel de mari și în Principatele Române[2]. Pandemia de ciumă neagră din 1347 – 1350 ocoleşte Principatele Române, citate de Jean Noël Biraben ca locuri izolate, mai greu accesibile, protejate de păduri impenetrabile[3].

Deși cele mai cunoscute epidemii de ciumă ce au afectat spațiul european au avut loc în principal începând cu secolul al XV-lea, acest lucru nu înseamnă că alte epidemii de ciumă nu au apărut și în secolele precedente: de exemplu, referitor la spațiul românesc (Ţara Românească), ciuma apare menţionată începând cu anul 1241 -1242, în timpul marii invazii tătare[4].

Ciuma a pătruns în teritoriul românesc cel mai probabil pe drumul ce făcea legătura dintre Europa Centrală și Constantinopol, drum care pleca de la Buda, trecea prin Oradea, Sibiu, Braşov, apoi traversa Carpaţii în Ţara Românească, pe la Bran-Câmpulung, iar de aici continua spre Târgovişte, oprindu-se, în cele din urmă, la Dunărea de jos, mai precis la Brăila, de unde lua calea apei, sau, pe o altă variantă, prin Bucureşti, la Giurgiu, de unde cobora spre ţinuturile bulgăreşti[5], drum menţionat şi în relatările călătorului geograf arab Ibn-Batutta[6]. Astfel, negustorii români şi saşi care foloseau acest drum aduceau cu ei (de la Vidin și Nicopole) în Țara Românească și în Transilvania nu numai mărfuri, ci şi această molimă nenorocită a Evului Mediu.

Cauzele principale ale pătrunderii ciumei în spaţiul românesc au fost, potrivit opiniei lui Gh. Pompei Samarian, două și anume: pe aici treceau valurile migratoare și tot aici se încrucișau drumurile de caravane care veneau din Rusia și de la Constantinopol[7].

În Țara Românească, epidemiile de ciumă s-au repetat de-alungul secolelor, la intervale diferite, până la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Vorbind despre apariția ciumei în spațiul românesc, în secolul al XV-lea, într-o scrisoare datată 9 mai 1820, adresată lui C. I. Bulgakov (primul secretar al conferinței de pace din București), Ignatii Iakovenko, funcţionar pe lângă consulatul rusesc din Bucureşti[8], afirma că: „Ciuma nu s-a născut în Valahia, ci a fost adusă din Egipt, Constantinopol, sau din ținuturile Asiei și ale Africei”[9]. Tot el afirma că „această molimă face (uneori) ravagii înspăimântătoare în Valahia și aceasta din cauză că autoritățile de aici nu iau măsuri de izolarea regiunilor bântuite de epidemie de celelalte (neatinse). (…) de la izbucnirea epidemiei până la încetarea ei, au murit o mulțime de oameni, cam 60.000 de suflete în toată Valahia”[10].

Epidemiile de ciumă care au afectat Țara Românească între secolele XV-XVIII, pot fi enumerate după cum urmează: epidemia din perioada 1553 – 1554[11], urmată de cele din anii 1575 – 1580[12], 1603[13], 1637[14], 1641[15], 1658 – 1661[16], 1669[17], mai apoi de episoadele de ciumă din anii 1674 – 1676[18], 1678[19], 1684[20], 1689[21] şi 1697[22]; veacul al XVIII-lea a înregistrat epidemii de ciumă în anii 1707[23], 1709[24], 1716 – 1718[25], 1719 – 1720[26], 1724[27], 1730[28], 1737-1738[29], 1750[30], 1756[31], 1758 – 1759, 1765 – 1766[32], 1769[33], 1782 – 1783[34], 1785 – 1786[35], 1792 – 1794[36], 1795 – 1796[37] şi 1799[38]. Începutul secolului al XIX-lea a fost dramatic marcat de marea epidemie de ciumă din timpul domnitorului fanariot Ioan

Gheorghe Caragea, dintre anii 1812 – 1814[39], precum şi de epidemiile de ciumă din anii 1815[40], 1816[41], 1818[42], 1823 – 1825[43] și, în sfârşit, 1827 – 1829[44].

I. 1. Epidemiile de ciumă din Ţara Românească (secolul al XVI-lea)

Între anii 1553-1554, întreg spațiul românesc a fost afectat de o puternică epidemie de ciumă[45]. Despre manifestarea acestei epidemii pe teritoriul Ţării Româneşti avem o mărturie documentară relativ târzie: este vorba de o carte domnească de la Petru cel Tânăr (18 septembrie 1567). Din acest document aflăm că preotul Ivan şi soţia sa Stana avuseseră grijă, pe timpul ciumei din 1553-1554, de bunicii lor Stănilă și Stana[46] precum și de soacra lui Ivan, mama Stanei, pe nume Călina[47]. Mai târziu, la 17 mai 1566, domnul ţării la acea vreme, Petru cel Tânăr, a întărit preotului Ivan și soției sale Stana parte de ocină la Blagodești, în județul Ialomița, partea bunicilor lor, împreună cu „toate veniturile casei și sculele”[48].

În secolul trecut, Nicolae Vătămanu (1897-1977), un medic și un istoric al medicinei românești, recunoscut în istoriografia noastră, a considerat că cea mai veche mărturie despre manifestarea ciumei în Țara Românească ar data din jurul anului 1575[49]. Dintr-un document intern (12 noiembrie 1576), aflăm că două surori, Preda și Stanca, își părăsiseră în cursul anului respectiv sau în anul anterior, familia de teama ciumei, mai cu seamă că mama lor și o soră (Calea și respectiv Maria), se îmbolnăviseră deja de ciumă[50]. În schimb, sora lor mai mare, Dospina, s-a îngrijit nu doar de sănătatea celor două bolnave, ci și de creșterea mezinei familiei, Calea cea Mică. După moartea fiicei lor, Maria, jupâneasa Calea și soțul ei, Sârbu logofăt, au hotărât să lase moștenire toate proprietățile lor, celor două fiice care le-au fost alături la „vreme de nevoie”, Dospina și Calea cea Mică, celelalte două fiice, Preda și Stanca, fiind excluse de la moștenire. Astfel, Dospina și Calea cea Mică au primit prin „diata” părinților lor: jumătate din satul Runcul, din județul Vâlcea, cu toți vecinii, cu parte din câmp, din pădure și din dealul cu vii; ocină și vii la Vițichești, în județul Argeș, în locul zis „Piscul Bunei”; parte de ocină la Brătianii de Sus (astăzi Brăduleț), județul Argeș, cu vecinii, cu morile și cu doi munți: Drăghina și Zbuciumatul. Se mai adăuga la „diată” un sălaș de țigani la Runcul-Vâlcea, anume: Oprea cu nevasta lui și cei trei copii: Dobra, Marga și Mihul[51]. Tot atunci, în 1575, orașul București ar fi fost cel mai afectat[52].

Dintr-un document datat 16 octombrie 1580, aflăm că Stana, soacra lui Oprea din Miroși, județul Saac (județul Săcuieni sau Secuieni[53], denumire dată în urma populației amestecate de români și secui veniți din Ținutul Secuiesc) murise în timpul epidemiei de ciumă din 1575 iar acesta din urmă îi plătise „toate slujbele și pomenile și datoriile ei toate”, cheltuind suma de 450 aspri. Drept urmare, Mihnea al II-lea, domnitorul Țării Românești, i-a întărit la data mai sus menționată, lui Oprea și soției sale Stana, partea de ocină a soacrei acestuia, la Cățelești, județul Saac[54].

Tot în anul 1580, domnitorul Mihnea al II-lea întărea jumătate de ogor în Poieniță, județul Miroși, lui Stănislav și fraților lui, pentru că au îngropat doi frați ai unei anume Grădină, morți de ciumă[55].

I. 2. Epidemiile de ciumă din Ţara Românească (secolul al XVII-lea)

Pe timpul domniei lui Radu Şerban, în 1603, Ţara Românească a trecut printr-o situaţie foarte grea: ciumă, invazie de lăcuste şi foamete[56]. Tot în 1603, respectiv la 28 decembrie, murea de ciumă și doamna Stanca, soția domnitorului Mihai Viteazul[57], îngropată în biserica episcopiei din Râmnicu Vâlcea[58].

În 1637 a fost semnalată din nou epidemia de ciumă în Țara Românească[59]. La 12 martie 1637, un anume Nedelco dădea lui Gligorie un pogon de vie în dealul Săsenilor, unelte și bani, „ce va afla în casa frățâne-so lu Tudor, ce va fi în casî, tot sî fie a lui, iarî Gligorii sî intre în casa frățâne-meo lu Tudoru sî-l scoți fîmeia și feciorii sî-i ducă sî-i îngroape, că au murit de ciumî, ci nu s-au aflat nime sî intre sî-i scoțî să-i îngroape... Și au intrat de i-au scos pre cumnată-mea și pre feciorii ei și i-au îngrupat”[60].

Un zapis din 3 aprilie 1641 a consemnat în mod indirect o epidemie de ciumă în prima parte a domniei lui Matei Basarab (probabil tot în anul 1637). Aflăm, așadar, că Anghel logofăt din Sărăcinești, județul Vâlcea, s-a îngrijit de înmormântarea vărului său primar Pârvu din Mihăești, a mamei sale Neacșa, a soacrei sale Stana precum și a trei fii, toți morți de ciumă. Anghel logofăt ar fi dat din agoniseala lui pentru toate aceste înmormântări, suma de 6 000 de aspri. În plus, el ar fi plătit și o datorie mai veche a vărului său decedat, în valoare de 4 000 de aspri[61].

Tot în 1641, respectiv la 27 octombrie, Petru

Bogdan Baksic, călătorind prin Țările Române, consemna următoarele: „Călugărul Andrei din Lesina, care s-a numit apoi Bogoslavic, a fost călugăr observant de-al nostru […], stătea la mănăstirea din Zelezna când a venit veste din Țara Românească cum că cei trei călugări ai noștri muriseră de ciumă la Târgoviște, și domnul Radu scrisese să se trimită alți călugări”[62].

Stan Zamăneagră din Răducești, județul Râmnicu Sărat lăsa, la 4 mai 1649, celui care l-a îngrijit la vreme de boală, respectiv lui Neagoe Căpitan din Topliceni, „*toate moștenirile lui și viile și locul de casă*”, căci toată familia lui Stan fusese decimată de ciumă[63]. Aflăm din documentul respectiv faptul că Neagoe căpitan și soția sa Elina au plătit preotului Anghel din București suma de 1600 de aspri pentru înmormântarea și pentru pomenile lui Stan Zamăneagră[64].

În Ţara Românească, *Cronica cantacuzinească*, redactată la mijlocul secolului al XVII-lea, pomenea despre pedepsele trimise de Dumnezeu pentru „nebunia” dorobanților și seimenilor care se răsculaseră în 1655, pedepse constând în robie, ciumă de 3 ani, foamete, şi în principal „*multe boale şi nevoi grele şi în tot chipul de bube*”[65]. Ciuma provocase numeroase pierderi de vieţi mai cu seamă în „ceata dorobanţilor” din cele două reşedinţe domneşti de la Bucureşti şi Târgovişte, deoarece „adevărat la aceste două târguri era spurcăciune multă de voie şi asemănară Sodomului şi Gomorului”[66].

Un document din 27 septembrie 1657 amintește de o epidemie de ciumă din vremea lui Mihai Viteazul, când un anume Pătru Epure adeverește popii Neguțu și fiilor acestuia că i-a dat niște meri, „în zilele lui Mihai, când se murea de ciumă și când i-a murit soția și trei copii necuminecați”[67].

Ciuma este semnalată și între anii 1658-1659, astfel că „(…) din pricina răutăților de sub Mihnea Vodă, care năzuia și el să scuture jugul turcesc și nu atrase asupra orașului decât turci, tătari și ciumă, viile sunt rase în pajiște până la ultimul fir de viță”[68]. În 1659, conform consemnărilor cronicarului Constantin Căpitanul Filipescu, epidemia de ciumă a cunoscut o perioadă de stagnare: „După multă răutate și foamete ce era, și ciumă, au dat Dumnezeu pace, și bilșug în toate, și sănătate, că s-au făcut grâu mult, mei mult, vin, și alte bucate, cu care-și rădică săracii nevoile. Și așa pe drept cărmuia norodul bine, și era Domnul judecător drept și milostiv, și gingaș întru toate lucrurile lui, și nemăreț.”[69]

În 1660, o epidemie de ciumă a izbucnit din nou, făcând numeroase victime, în rândul populației din București și din Târgoviște „făcându-se moarte nespusă”[70]. Cronicarul Nicolae Muste consemna în același an că pe acea vreme „s-au făcut foamete mare în Țara Românească”[71].

Epidemia de ciumă din 1660 este menţionată şi de cronicarul Constantin Căpitanul Filipescu: „Pre acia vreame fiind multe răzmirițe de oști, s-au făcut foamete mare în țară, și pentru că să mâniese Dumnezeu pre Rumâni, de atâtia nebunii și morți de făcuse, au trimis și ciumă, de muria foarte rău.”[72]

În anul următor, 1661, epidemia de ciumă se mai potolise, conform cronicii lui Constantin Căpitanul Filipescu: „Viind Grigorie vodă în Țera Romînescă, la anul de la zidirea lumei 7169, în urma tătâne-seu, au găsitu țera stricată de atîte răutăți, ce-i veniau asupra din nebuniile Munteniloru, și din rea chivernisela domniloru: Constantin Vodă o purtase reu, Mihnea Vodă și mai reu, și remăsese datorie multă de la Mihnea Vodă. Ce se mira ce se facă, haraciul Împeretescu se lu dea, au datorie să plătescă, că-i era tote împrotivă. Deră după nouru, vine și seninu: dupe fomete și ciuma ce era, au datu Dumnezeu pace și belșugu și sănătate, că s-au făcutu grîul, mălaiul, și vinul, și alte bucate, cu care își ridicară săracii nevoile”[73].

Conform unei mențiuni făcute de cronicarul Nicolae Costin la 8 aprilie 1669, numai într-o singură familie au murit de ciumă zece membri[74]. O anume Mușa a fost nevoită să își vândă ocina ca să aibă bani pentru înmormântarea celor zece membri ai familiei: „dă mi-am pomenit feciorii, 10 feciori, cari au fost a lui Crăciun ș-au murit toți de ciumă”[75]. Cronicarul a mai consemnat că în aceeași lună, unui anume Micle din București îi fugise fiul pe nume Vasile “di când cu ciuma”[76].

Cronicarul Ion Neculce consemna în 1674 despre epidemia de ciumă care făcea ravagii în rândul populației bucureștene, astfel că: „s-au scornit o ciumă mare în totă țera în dzilele acestui Domnu la anulu 7183, de la luna lui iunie, ș-au ținut păn’ la Genaru. Și au muritu mulți omeni, cîtu nu-i puteau îngropa, și-i aruncau prin gropi de-i năruiau”[77].

Epidemia de ciumă din 1674 s-a manifestat şi în anul următor. De frica molimei, domnitorul Gheorghe Duca s-a retras în 1675 în casa lui Vlad Comisul Cocorescul din satul Cocorăşti, județul Prahova, rămânând acolo până la Bobotează[78]. Cronicarul Radu Popescu a consemnat despre acest eveniment următoarele: „Iar despre toamnă, viind și Vodă de la oaste, necutezând să meargă la

București, pentru ciumă, s-au dus la Cocorăști, acolo, până la Bobotează au șăzut după s-au dus la București, că să potolise ciuma"[79]. Despre acest eveniment a scris și cronicarul Constantin Căpitanul Filipescu, care consemna în același an că: „Aicia în țară erau lăsați Caimacami: Stroe Vornic, Radu Crețulescul, Vâlcul Vistier; carei fugind den loc în loc de frica ciumii (că-ntracia vară era în toată țara), i-au găsit Hrizea Vistier pre Caimacami la Făntănele, și acolo au făcut așăzământ de haraci. Iar de spre toamnă, viind și Duca Vodă de la oaste necutezând să meargă la București, pentru ciumă, s-au dus la Cocorăști: acolo până la Bobotează au șăzut; deci s-au dus la București că să potolise ciuma"[80].

Evenimentul a mai fost consemnat de către cronicarul Nicolae Costin pe 6 decembrie a aceluiași an, astfel că: „Mihaiu biv vel spătar scăpase așis. Din Rădvan, era Domnia fugită, că era omoru mare de ciumă în Bucuresci, ținându-i jupânesa lui pola trâmbariului despre partea ce erau paznic"[81].

Epidemia de ciumă a continuat până anul următor, astfel că în 1676, fugeau de frica ei din București ispravnicii scaunului, anume Badea Bălăceanu vel vornic, Radu Crețulescu vel logofăt, Hrizea vel Vistier și Constantin Brâncoveanul vel agă[82]. Orașul a rămas pustiu până în primăvara anului 1677, cînd epidemia de ciumă a încetat[83].

O nouă epidemie de ciumă a apărut un an mai târziu, astfel că într-un document datat 7 mai 1678, Crăciun și Stanciu, doi fii ai unui anume Stan din Bănulești, vindeau lui Tudor logofăt partea lor de ocină pe suma de 10 taleri, „pentru că la nevoia noastră și la lipsa noastră, el ni-au căutat. Iar fecioriile noștri au văzut că slăbim și ni ajungi boala de ciumă ni-au nepustiitu să ne mănânce căinii și au fugit"[84].

La 13 iunie 1684, Mușa lăsa o diată către cumnata sa Stana prin care îi lăsa toată averea înainte să moară în urma îmbolnăvirii de ciumă[85]. Conform zapisului Mușei, „ (...)la vreme de moarte, lovindu-mă ciuma și murind și Mihăilă bărbatul mieu și văzându că voiu să moriu și eu de ciumă și nimene din omenii miei nu să apropriară de mine, numai leica Stana, cumnată mea". Conform documentului, Mușa lăsa cumnatei sale toată averea să o vândă și să o dea drept pomenire bisericii Sfântul Gheorghe cel Vechi[86]. Epidemia de ciumă lovește din nou Bucureștiul în anul 1689, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu[87], iar noi epidemii au fost semnalate câțiva ani mai târziu, în 1693[88] și 1697[89] (conform unui document din 1697, în timpul epidemiei din acel an murise din cauza ciumei și soția lui Duca Vodă, respectiv fata lui Constantin Brâncoveanu[90]) iar într-un document din 3 aprilie 1698, un anume popa Atanasie din Râmnic, de la Biserica din Deal, oferea episcopiei din Râmnic un teren și o vie ce aparținuseră familiei unchiului său, morți toți în timpul epidemiei de ciumă din anul anterior: "pun pământ de loc în câmp de arătură și o viișoară la Olteni că întâmplându-se unchiu-meu lui Tănasie diiaconul și frățâne-său… și toatei casei lor moarte năpraznică de ciumă (ciuma din 1696 – 1697) de au murit toți de n-au rămas nimene dentr-ânșii, făr de căt o copilae mică"[91].

Note:

[1]Suzanne Austin Alchon, *A pest in the land: new world epidemics in a global perspective*, University of New Mexico Press, 2013, p. 21.

[2]Radu Iftimovici*, Istoria universală a medicinei şi farmaciei*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008, p. 380.

[3]*Ibidem*, p.147.

[4]Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *Cavalerii Apocalipsului: Calamitățile naturale din trecutul României (până la 1800)*, București, Silex, 1993, p. 33-40.

[5]Laurenţiu Rădvan, *Drumuri de ţară şi drumuri de oraş în Ţara Românească în secolele XVII-XVIII*, în *Oraşul din spaţiul românesc între Orient şi Occident. Tranziţia de la medievalitate la modernitate*, volum editat de L. Rădvan, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2007, p. 69.

[6]Ibn Battuta, *Relaţia călătoriei în Dobrogea, 1330 sau 1331*, în „Călători străini despre Ţările Române", vol. I, întocmit de Maria Holban, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968, p. 4-6; a se vedea și la V. Laurent, *Le metropolite de Vicina, Macaire, et la prise de la ville par les Tartares*, în „Revue historique du sud- est europeen", XXIII, 1946, p. 230.

[7]Pompei Gh. Samarian, *Din epidemiologia trecutului românesc. Ciuma*, București, 1932, p. 654.

[8]I. Iakovenko, *Starea actuală a Principatelor Turcești Moldavia și Valahia și a Regiunii Rosienești Basarabia*, Petersburg, 1828, p. 28.

[9]Gheorghe Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 213.

[10]Ignati Iakovenko, *Situația actuală a Principatelor Moldova și Țara Românească*, în *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu-Zoner, Marian Stroia, Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2004, pp. 827-829.

[11]Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op.cit.*, p. 52.

[12]*Documenta Romaniae Historica*, *B. Țara Românească*, vol. VIII (1576-1580), volum întocmit de Damaschin Mioc și Ioana Constantinescu, București, Editura Academiei Române, 1996, doc. 40, p. 405-406.

[13]G. Poboran, *Istoria Orașului Slatina*, ediția II-a, Tipografia de Lux "Costică Constantinescu și Fiu", 1908, p. 164.

[14]*Ibidem*, 190.

[15]*Catalogul Documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol V: 1640-1644, volum întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu Găitan, București, 1985, nr. 342, p. 164.

[16]*Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică de C. Grecescu și D. Simonescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 147; Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureșcilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 74.

[17]Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. VII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 192.

[18]George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. II, București, 1899, p. 26.

[19]Lia Lehr, *op. cit.*, p. 191.

[20]La 13 iunie 1684, înainte de a muri de ciumă, o anume Muşa lăsa toată averea ei, prin „diată", cumnatei sale Stana; Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mitropolia Ţării Româneşti*, doc. CCCLXXXII/2.

[21]Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688-1714)*, studiu introductiv şi ediţie critică întocmite de Aurora Ilieş, Bucureşti, Editura Academiei R.S-R, 1970, p. 64.

[22]*Ibidem*, p. 126.

[23]*Ibidem*, p. 160; *Condica Marii Logofeţii, 1692-1714*, ediţie îngrijită de Melentina Bâzgan, Piteşti, Editura Paralela 45, doc. 291, p. 424; *Documente privitoare la negustorii din Ţara Românească*, vol. 2: 1689-1714, volum editat de Gheorghe Lazăr, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014, doc. 260, p. 264.

[24]Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Constantin Brâncoveau*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989, p. 229. În 1709 sau 1710, înainte de a muri de ciumă, o anume Prodana lăsa mătuşii sale Rada şi unchiului ei Barbu ocina de la Crângu şi viile de la Mărunţişu, în judeţul Săcuiani; ANIC, *Mitropolia Ţării Româneşti*, ms. 132 (cop.), f. 26v.

[25]Gheorghe Adamescu, *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Carte Românească",* partea II, Editura Cartea Românească, București, p. 1545.

[26]ANIC, *Mitropolia Țării Românești*, doc. LXIII/21; vezi şi la: Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ediţie de Constantin Grecescu, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 246-247; Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*, vol. II, ediţie critică de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, 1994, p. 326-328.

[27]*Inscripții medievale ale României. Orașul București*, vol I: 1395-1800, volum întocmit de Al. Elian, Constantin Bălan, Olimpia Diaconescu, București, Editura Academiei R.S.R., 1965, nr. 103, p. 243.

[28]*Inscripții medievale ale României. Orașul București*, vol I: 1395-1800, nr. 489, pp. 436-437; vezi şi la G. I. Ionnescu Gion, *Istoria Bucurescilor*, Bucureşti, Socec, 1899, p. 79-80.

[29]Tudor Dinu, *Bucureştiul fanariot*, vol. II: *Administraţie, meşteşuguri, negoţ*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2017, p. 49.

[30]G. M. Petrescu-*Sava, Târguri și orașe între Buzău, Târgoviște și București în desvoltare istorico-geografică, economică și comercială*, ediția a III-a completată, Institutul de Arte Grafice „Lupta", Ploiești, 1915, p. 45.

[31]Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, p. 172.

[32]*Ibidem*, p. 275.

[33]Idem, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, Editura Minerva, București, 1903, doc. 29, p. 407.

[34]V.A. Urechia, *Istoria Românilor (1774 -1786)*, tom I, Litografia Carol Gobl, București, 1901, p. 735.

[35]Lady Elizabeth Craven, *Trecerea prin Țara Românească*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol X, partea I, volum îngrijit de Maria Holban, Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2000, p. 721.

[36]V. A. Urechia, *Documente inedite din domnia lui Alexandru Moruzi (1793-1796)*, extras din Analele Academiei Române, seria II, tom XV, Litotipografia Carol Gobl, București, 1895, p. 326.

[37]Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 173-174; G. Poboran, *Istoria Orașului Slatina*, ediția II-a, Tipografia de Lux „Costică Constantinescu și Fiu", 1908, pp. 166-167.

[38]Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 174.

[39]*Ibidem*, p. 174-175; Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf*, în *Scrieri alese*, ediţie de Natalia Trandafirov, Bucureşti, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", 2004, p. 181-182; Ion Ghica, *Din vremea lui Caragea*, în *Scrisori către V. Alecsandri*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1960, p. 29; vezi şi la Tudor Dinu, *op. cit.*, p. 29, 49-51.

[40]Bogdan Bucur, *Devălmăşia valahă (1716-1828). O istorie anarhică a spaţiului românesc*, Editura Paralela 45, 2008, p. 110.

[41]George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1821)*, Editura Academiei R. S. R., 1961, doc. 580, p. 712.

[42]Bogdan Bucur, *op. cit.*, p. 13.

[43]Gheorghe Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 13.

[44]I. Felix, *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea,* partea I, extras din *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXIII, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1901, p. 72.

[45]Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op. cit.*, p. 52.

[46]*DRH*, B, vol. V (1551-1565), volum întocmit de Damaschin Mioc, Marieta Adam Chiper, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1983, doc. 16, p. 22.

[47] *Ibidem*, vol. VI (1566-1570), volum întocmit de Ştefan Ştefănescu, Olimpia Diaconescu, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1985, doc. 42, pp. 56-57.
[48] *Ibidem*, doc. 8, p. 11-13.
[49] Nicolae Vătămanu, *Asistența sanitară în București în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea*, în *Materiale de istorie și Muzeografie*, I, București, 1964, p. 232.
[50] *DRH*, B, vol. VIII (1576-1580), doc. 40, p. 61-64.
[51] *Ibidem*.
[52] Nicolae Iorga, *Contribuții la istoria Munteniei*, în *Analele Academiei Române*, II, tom. XVIII, 1935, p. 20-21.
[53] Constantin C. Giurăscu, *Județele dispărute din Țara Românească*, în seria *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, vol. II, București, 1936, p. 8.
[54] *DRH*, B, vol. VIII, doc. 40, p. 405-406.
[55] *Ibidem*, p. 406.
[56] G. Poboran, *Istoria Orașului Slatina*, ediția II-a, Tipografia de Lux "Costică Constantinescu și Fiu", 1908, p. 164.
[57] N. Iorga, *Femeile în istoria neamului nostru: chipuri, datine, fapte, mărturii*, ediţie de Lucian Pricop, Bucureşti, Editura Cartex, 2014, p. 31; Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie", vol. VII, p. 189.
[58] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor II. Dela Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul*, partea I, ediție revizuită și adăugită, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943, p. 299.
[59] *Ibidem*, p. 167.
[60] *Ibidem*, 190.
[61] *CDȚR*, vol V: 1640-1644, volum întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu Găitan, București, 1985, nr. 342, p. 164.
[62] Petru Bogdan Bacsic, *Vizitația apostolică a Moldovei (1641)*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1973, p. 252.
[63] Claudiu Neagoe, *O scurtă istorie a românilor*, vol. II, Editura Ars Docendi, București, p. 21.
[64] *Ibidem*.
[65] *Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 147.
[66] *Ibidem.*
[67] *CDȚR*, vol. IX (1657-1659), întocmit de Mirela Comănescu, Laura Niculescu, Ileana Dincă, București, 2012, doc. 271, p. 164.
[68] *Apud* T. Frățilă, *Urbanism și cult național*, I, Editura Proprie, București, 1930, p. 46.
[69] Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Românești cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, publicate din nou de N. Iorga, Editura I.V. Socecu, București, 1902, p. 150.
[70] Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureșcilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 74.
[71] *Apud* George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p. 182.
[72] Constantin Căpitanul Filipescu, *op. cit*, p. 148.
[73] Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, ediția a II-a, tom III, Imprimeria Națională C.N. Rădulescu, București, 1874, p. 145.
[74] *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 147.
[75] *Apud* Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, p. 192.
[76] *Ibidem*.
[77] Ion Neculce, *Letopisețulu Țerei Moldovei de la Dabija V. V. până la domnia lui Ion Mavrocordat (1662-1743) cuprindendu o samă de cuvinte pentru Domni și pentru țeră ce nu se află în letopisețele Costinesciloru,* în *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, publicat de Mihail Kogălniceanu, ediția a II-a, tom II, Imprimeria Națională C.N. Rădulescu, București, 1872, p. 209.
[78] C. G. Giurescu, *Istoria Bucureșcilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 79.
[79] N. I. Simache, T. Cristescu, *Vieața și Opera lui Radu Popescu*, partea I, în „Cronicile Românești", vol. IV, 1943, p. 178.
[80] Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Românești cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, publicate din nou de N. Iorga, Editura I.V. Socecu, București, 1902, p. 187.
[81] Nicolae Costin, *Leatopisețul Țerei Moldovei de la Stefanu sin Vasile-Vodă. De unde este părăsitu de Miron Costin Logofetul de pre izvodele lui Vasile Damianu ce au fostu treti Logofetu, a lui Tudosie Dubău Logofetul li altora*, în Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, ediția a II-a, tom II, Imprimeria Națională C.N. Rădulescu, București, 1872, p. 17.
[82] George Ioan Lahovari, *op/cit.*, p. 26.
[83] George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p. 182.
[84] *Apud* Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, p. 191.
[85] ANIC, *Mitropolia Țării Românești*, doc. CCCLXXXII/2.
[86] Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, p. 192.
[87] George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. II, București, 1899, p. 27.
[88] George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p. 183.
[89] Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, p. 168.
[90] *Ibidem*, p. 193.
[91] *Ibidem*.

Depărtarea și timpul - un roman scris de Mihail Diaconescu

dr. Marin TOMA

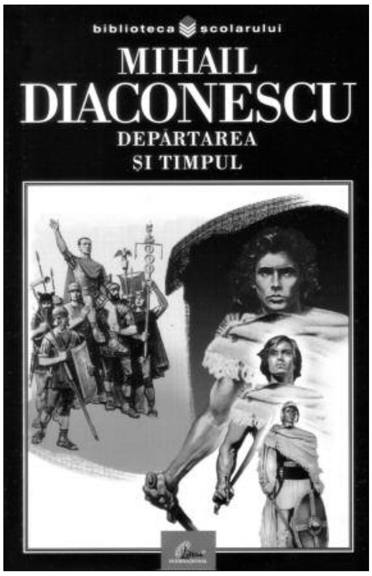
Motto: *Ca să scriu, eu trebuie să pricep legăturile dintre lucruri. Toată istoria și, bineînțeles, și istoria unui singur om arată șiruri de fapte. Faptele se leagă însă foarte strâns între ele. Sunt dator așadar să pricep izvoarele lor. De ce se înfruntă oamenii? Bineînțeles, pentru că au păreri deosebite sau firi deosebite sau pentru că se urăsc. Dar de ce se urăsc? Pentru că sunt nemulțumiți unii de alții. Dar ce este nemulțumirea? Mie mi se pare că nemulțumirea este, în bună măsură, iscată de teamă. Dar de ce este atâta teamă pe pământ? De ce trăim mereu într-o lume de spaime? De ce trece lumea întruna de la nădejde la spaime și iar la nădejde? E o rânduială și o legătură în asta așa cum este între bine și rău, între sus și jos, haos și facere, dreapta și stânga, viață și moarte?*

(Mihail Diaconescu - **Depărtarea și timpul**)

Privind și răsfoind, înainte de a începe scrierea acestei recenzii, volumele din bibliotecă scrise de și despre marele romancier Mihail Diaconescu, mi-am amintit și de prima întâlnire cu acesta, acum patru ani și jumătate. O întâlnire din rândul acelora care îți schimbă viața. Acele clipe, depărtate în timp de acest moment prezent, au fost urmate de altele, la fel de pline de emoții și de trăiri culturale. Dintre toate textele scrise de romancierul din Vulturești, romanul *Depărtarea și timpul* îmi este, poate, cel mai drag. Sunt, desigur, subiectiv. Motiv pentru care cu greu aș putea să explic de ce paginile scrise de Mihail Diaconescu despre timp, depărtare, criteriile istoriei și personalitatea lui Dionysius Exiguus îmi produc atâta bucurie când le lecturez. Despre roman însă, pentru început, îl las (așa cum am făcut și cu prilejul altor recenzii) pe autor să ne vorbească. În interviul acordat în 2015 Rodicăi Lăzărescu pentru revista *PRO SAECULUM* și publicat și în volumul *Dialoguri și meditații metafizice despre literatură, muzică și artele plastice* (București, 2015, pp. 59-73), întrebat despre romanul *Depărtarea și timpul,* Mihail Diaconescu mărturisește:

Am scris despre Dionysius Exiguus pentru că personalitatea și opera lui nemuritoare mă obsedau. Mergeam pe stradă, la București, sau pe ulițele și dealurile satului Vulturești, unde stau vara, sau prin muzee și expoziții, prin diverse orașe, și, fără să vreau, gândul meu se muta pe neașteptate, de la ceea ce vedeam și auzeam, la epoca dacoromană și la personalitatea lui Dionysius Exiguus din Școala Literară de la Tomis. Opera lui a lăsat urme profunde și definitive în cultura universală. Dovadă-sistemul dionisian în teologia mistică, operele lui calendorologice și crearea erei creștine, pe care în zilele noastre o utilizează oamenii de pretutindeni, indiferent că sunt sau nu creștini; contribuțiile pe care le-a avut în istoria dreptului canonic, fondat chiar de el, și în alte domenii. El a fost un geniu polivalent și universal. Mi-ar fi plăcut să scriu despre Dionysius. Dar cum să scrii despre un geniu care te copleșește? Geniul te face sfios. Te face să fii conștient de faptul că puterile tale sunt limitate. Te face smerit, cum spun monahii. Am trăit stări paradoxale. Pe de o parte, am dorit dureros de intens să-l evoc pe Dionysius Exiguus într-un roman. Pe de alta, conștiința mea literară și conștiința istorică îmi spuneau clar că nu-mi este permis să vulgarizez personalitatea unui geniu într-o suită de capitole epice. Un geniu îl poate strivi pe scriitorul care are îndrăzneala nesăbuită să-l evoce epic. Ca să-l pot evoca totuși, am recurs la un artificiu. La început am ezitat, apoi mi-am permis să utilizez acest artificiu. L-am evocat pe Dionysius Exiguus în anii săi tineri, când își căuta drumul în viață, în știință, în cultură, când nu devenise un titan al culturii universale și nici sfântul Dionysius Exiguus. Să compui un roman despre un tânăr sfios, sensibil și neliniștit este mult mai ușor decât să scrii o evocare literară despre un titan al culturii care este și sfânt. Țin foarte mult la Depărtarea și Timpul. *Este, cum se spune, un roman care mă reprezintă.*

De altfel, acestea nu sunt singurele pagini scrise de Mihail Diaconescu despre marele teolog Dionysius Exiguus. Romancierul din Vulturești analizează opera și viața lui Dionysius în alte două mari scrieri ale sale: *Antologie de literatură*

dacoromană (pp. 208-256 în ediția din 2003 editată de Casa de Producție și Editură Corifeu din București) și monumentala *Istoria literaturii dacoromane* (ediția Editurii Fundației Internaționale ”Mihai Eminescu”, București, 2013, pp. 556-573). De menționat că de curând (2018), la editura Polirom, a apărut o ediție bilingvă cuprinzând două dintre operele lui Dionysius: *Despre numele divine* și *Teologia mistică* (traducere din limba greacă și introducere de Marilena Vlad). Nu în ultimul rând, de amintit o apariție editorială și mai importantă: romanul *Depărtarea și timpul* a fost tradus și publicat în limba italiană anul trecut la Editura Rediviva sub titlul *Lo spazio e il tempo*.

Romanul *Depărtarea și timpul* este un roman ce poate fi citit de multe ori și înțeles din și mai multe direcții. Este un roman istoric, este o lectură care încântă sufletul și mintea, este evocarea marelui creștin și om de cultură Dionysius Exiguus, este o punere în lumină a extraordinarei bogății culturale și bisericești reprezentată de Dobrogea acelor secole, este o frescă a istoriei perioadei de sfârșit a lumii antice în spațiul românesc și bizantin, este o pledoarie pentru cercetarea temeinică a adevărului istoriei din perspectivă pluridisciplinară etc. *Depărtarea și timpul* ne arată în multe dintre paginile sale, prin dezbaterile dintre tinerii Felix, Eudoxius și Dionysius, prin dialogurile acestora cu Herakleones, magister Petru, precum și cu alți ierarhi creștini, cât de importante sunt criteriile și metodele temeinice de lucru atunci când un om are de cercetat și de scris o istorie. În aceste pagini regăsim totodată și metodele pe care sunt sigur ca autorul le-a folosit la redactarea romanelor sale istorice, romane care unite ne redau nouă acea fenomenologie epică a spiritualității românești.

Încrederea sau este desăvârșită sau nu este de loc. Mă gândesc anume că pentru a scrie așa cum trebuie istoria mai marelui nostru va trebui să-i cercetăm anii vieții, faptele mai puțin cunoscute, actele private, epistolele, înscrisurile vechi, papirusurile și tăblițele cerate păstrate în arhive, spițele neamului, vom merge însă și prin locurile pe unde au trăit și au murit înaintașii stăpânului nostru, vom vedea pietrele de mormânt – tituli sepulcrates- sau vom ajunge, poate, la actele publice, legi, hotărâri ale senatului, edicte, tituli militares, ba chiar și la listele obișnuite în orice casă în care se ține bine socoteala lucrurilor mari și mărunte. Din obișnuitele tituli instrumenti domestici ies uneori adevăruri nebănuite. Pornind de la toate acestea și de la multe altele, istoria trebuie să se întemeieze pe dovezi, adică pe fapte, pe adevăruri de neclintit. Fericitul Augustin spune la ale sale Soliloquia că adevăr este ceea ce este- Verum est id quod. La acestea fericitul Ieronim adaugă în Epistola către Rusticus că adevărului nu-i place să stea ascuns în unghere, nici nu vorbește pe șoptite, ci, dimpotrivă, se arată în lume întemeiat pe dovezi. Nu uit nici de învățătura vestitului Lactantius Cecilius potrivit căruia adevărul străbate timpurile prin însăși tăria sa. Cum am putea cerceta adevărul dacă nu ni se dăruiește încrederea? Înțelegem că suntem chemați să scriem o lucrare menită să străbată timpul. Ne amintim deci în chip firesc de Tucidide care credea că avea datoria să scrie o lucrare menită să înfrunte veșnicia, nu doar o poveste plăcută, pentru desfătare și clipa de față. Tot Tucidide adaugă că istoria adevărată este un lucru trainic, de veșnic

folos. Fiind adevăr și cunoaștere, înlănțuire logică de fapte bine dovedite, istoria este și carte de învățătură. Este poruncă etică. O istorie fără învățătură etică nu-și are rostul. Fiind o știință cu o stare anume, istoria este totodată adunare de multe alte științe, fiecare în parte întemeiată pe dovezile sale. De la Lucian din Samosata mai știm că istoricul trebuie să fie pătrunzător, în stare de a îmbina fericit mărturiile care pot dovedi ceva...

- Dar e nevoie de toate acestea pentru a scrie istoria vieții unui om?

- De acestea și de multe altele, mai ales de filosofie, rosti Dionysius. Dacă noi înșine nu suntem încredințați de un adevăr, cum îi vom putea încredința și pe alții? Noi nu uităm că istoria e demonstrație, adică lucrare logică pentru întemeierea deductivă a adevărului dintr-un enunț. În demonstrație niciun argument nu este de prisos. Tot de la Lucian din Samosata știm că orice istorie este o lungă poveste. Această poveste trebuie să fie însă închegată, întreagă, întemeiată pe logică și pe fapte de netăgăduit...

Mai mult decât rândurile de mai sus, prin personajul său principal, Dionysius Exiguus, aflat în paginile romanului în tinerețile sale și într-o călătorie de descoperire de sine și a lumii și a adevărurilor acesteia, Mihail Diaconescu ne conduce cu abilitate și răbdare prin discursuri de filosofie a istoriei, prin întrebările profunde pe care mai toți oamenii și le-au ridicat cândva, la acel criteriu suprem, criteriu care l-a ajutat și pe Dionysius să creeze era creștină (descoperit lui prin uniunea fizică și sufletească cu Marta): iubirea. Ce altceva este Iisus Hristos în afară de iubire?

Vreau să pricep, mărturisi Dionysius, cum pot fi amestecați oamenii obișnuiți în marea istorie. Dacă măsurăm răstimpul zilelor noastre cu adâncimea de necuprins a istoriei înțelegem cât suntem de neînsemnați. Gândindu-ne pe noi înșine în legăturile mari și mărunte ale vieții noastre, ne pierdem vrând-nevrând în cugetări cu privire la soarta omului și a lumii întregi. Legătura dintre noi și istorie pare a fi cu totul tainică, ascunsă puterii de judecată. Și totuși legătura aceasta este foarte puternică. Istoria se face prin oameni. După ce înțelegem aceasta, o altă întrebare se ridică însă îndată, cu și mai mare tărie. Care este locul nostru în curgerea năvalnică a istoriei? Plutim în mijlocului șuvoiului? Lovim stavile și răzbim mai departe? Sau suntem purtați în neștire de apele tulburi ale vieții ale timpului prin care străbatem? Sunt mulți oameni la care înțelegerea aceasta se preface îndată într-o aspră voință, îndreptată stăruitor spre o țintă. Acești oameni vor sa facă istorie, să fie neapărat în mijlocul sau în capul șuvoiului. Așa este, de pildă, Herakleones. În istoria lumii curgem cu toții. Cei mai mulți se mișcă însă anevoie, la fund, amestecați cu noroiul și întunericul, fără să-și dea seama ce fac și încotro se îndreaptă. Mai mult, chiar, se bucură să nu fie în fruntea celor ce lovesc în zăgazuri, să nu se primejduiască. Ei vor înadins să se piardă la margine sau în mâlul adâncurilor. Dacă pricepem toate acestea, o altă întrebare se ridică însă îndată. Și anume: locul. Locul nostru... unde se află? Stăm în noroiul adâncului, la întuneric, sau în plină lumină? Care-i locul nostru în istoria lumii? Ce facem noi cu această istorie? Cu locul nostru?

De la noi la alții este deopotrivă depărtare, precum și timp necesar pentru a o parcurge. Este depărtare fizică și e mai ales depărtare sufletească. Și mai presus de acestea, de la ce credem că știm despre noi la cine suntem noi în adevăr e poate depărtare și mai mare. Doar că aici, poate, dacă alegem, timpul pentru a o parcurge e împlinit cât am clipi din ochi. Și singurul criteriu și singurul adevăr este iubirea necondiționată.

MOTORSPORTUL ARGEŞEAN SE CONJUGĂ LA... TRECUT (XXIII)

ing. Nicolae COSMESCU

ÎNCEPUTURILE

Acesta este nimeni altul decât Dacian Banca („Puiu"), născut la Cluj-Napoca, în primăvara lui 1953.

Pasiunea pentru automobilism şi-a descoperit-o încă din copilărie, favorizat fiind de posedarea de către tatăl său a unui autoturism personal. Lucru rar în acei ani. Acesta i-a insuflat pofta de competiţii, având un adevărat cult pentru cei care le practicau. După părerea tatălui, însuşită de Dacian, „automobilismul este un sport al aristocraţilor". O observaţie corectă, întrucât printre clujenii care se ilustrau în curse se aflau destui aparţinând elitei oraşului.

Dacian „Puiu" Banca alias „istoria vie a raliurilor".

Debutul s-a produs în toamna lui 1974, la *Raliul Castanilor*, unde a terminat pe locul trei la clasă, la volanul unui Fiat 850. Însă, prima sa participare relevantă a avut loc la ultima etapa a C.N.R din 1975, când l-a înlocuit pe navigatorul lui Laurenţiu Borbely, virtual campion absolut. După spusele lui Dacian, ei au bătut toate probele, deci şi raliul, dar câteva pene minore, tratate însă cu meticulozitatea caracteristică pilotului, le-au adus multe minute de penalizare, motiv pentru care Banca nu e de găsit în top trei-ul acelei competiţii. Însă, spune tot acesta, în 1975 a fost campion cu echipa C.S.U Braşov. Iar un an mai târziu, lângă Mihai Mureşan, câştigă prima competiţie majoră, *hors championnat*: *Raliul Avram Iancu*, aflat la ediţia inaugurală.

Lecţiile de pilotaj fiind de acum deprinse, Banca a decis ca în 1977 să treacă la volan. Dar cum la Cluj toţi erau piloţi, îşi alege drept navigator… o femeie: Lucia Avram Cojocaru! Alături de care realizează un sezon stupefiant pentru un debutant: locul nouă în clasamentul general anual!! Şi doar puţin a lipsit să nu iasă chiar campion al clasei sale, în care obţinuse victoria la *Raliul Zăpezii*. Acel „puţin" ce a făcut diferenţa a fost un capriciu al navigatoarei, care a preferat un concediu pe litoral participării la cea mai importantă şi galonată competiţie din calendar!? Şi unde mai puneţi că maşina clujenilor era automobilul Luciei, ce acuza câteva zeci de mii de km!

PASUL CĂTRE ECHIPA UZINEI

Dacian Banca a realizat un sezon incredibil pentru un debutant, încununat cu acel loc în clasamentul general anual!! O ispravă ce nu-i la îndemâna oricui. Însă, ceea ce l-a impresionat hotărâtor pe Scobai, şi a decis să-l racoleze în echipa IAP, nu a fost această performanţă. Ci o cu totul alta. Ce-i drept minoră, dar cu rezonanţă şi implicaţii în viitor, ce nu-i puteau scăpa unui avizat precum Ovidiu. Momentul care i-a atras atenţia a fost o probă specială din *Raliul Dunării-Dacia*, ce s-a desfăşurat în zona Clujului. „Atunci mi-am zis, spune Scobai, un astfel de om e bun în echipă".

Aşa că, din anul 1978, Dacian îşi începe o lungă carieră sub culorile Daciei, în cadrul căreia îi este ataşat Dan Zărnescu, ce-şi făcea tocmai atunci debutul ca navigator. Dacian mai ieşea în evidenţă şi prin aspectul fizic. Figură adolescentină, longilină, plăcută. Dar extrem de subţirel, încât, zicea Zărnescu, „dacă vântul ar fi bătut mai tare, îl lua pe sus".

Prima lor cursă a fost la Braşov, şi nu a trecut neobservată. Din contră, debutul a fost suficient de... zgomotos. Cu foarte mulţi decibeli, datoraţi pierderii tobei de eşapament pe o probă de clasament. Şi dacă aşa au ajuns la finiş, oficialii, într-un exces de zel, i-au descalificat. Dar cum Dacian era un excelent cunoscător al regulilor jocului, un legist, a făcut „apel". Iar Biroul Federal a decis repunerea în drepturi a echipajului. Conjugarea talentului celor doi i-a condus la trei victorii la clasă, încununate la final, cu titlul naţional! Lista învinşilor conţinea nume rezonante, rostite cu adevărată evlavie de către competitori, precum cele ale lui Iancovici şi Vezeanu, cuplul cel mai de succes al ultimilor ani!

CONVERTIREA CA... NAVIGATOR

După care drumurile lor se despart, în maşina lui Banca urcând Mălăuţ, urmare a unei adevărate rocade făcută cu Zărnescu. Lângă acesta, clujeanul nu mai obţine niciun titlu naţional, însă devine campion… balcanic la clasă! Rezultat ce va fi determinant în „înnobilarea" sa cu titlul de maestru al sportului.

Şi din nou schimbarea navigatorului. Dar performanţele se încăpăţânează să apară. Nici revenirea lui Mălăuţ alături de el, după un sezon dezastruos, nu e de natură să mai salveze ceva. Banca este captivul unei adevărate serii negre, din care se vede tot mai puţin.

Deficitul de performanţă îl ajută pe Scobai în convertirea acestuia spre navigaţie. Dacian a acceptat surprinzător de repede propunerea. Fără prea multe comentarii. În fapt, el este un individ extrem de disciplinat şi un fin observator. Care a apreciat tot ce făcuse până atunci echipa pentru el, şi „s-a complăcut" în noua postură. Cuvântul citat îi aparţine lui Zărnescu, care a ţinut să mai precizeze că Banca „a devenit navigator când au venit alţii în echipă. Nu neapărat mai buni, însă agreaţi de unii poli al puterii!!". Afirmație suficient de revelatoare. De ce a acceptat, ne spune chiar cel în cauză: „am rămas în sportul pe care voiam să-l fac şi m-am străduit să fac performanţă".

Da, aşa au stat lucrurile, deşi ca pilot, aceeaşi „sursă" ne spune că era „catalogat de la mediu în sus". Oricum, lipsa unor cifre de sprijin din palmaresul său recent facilitase sarcina conducătorilor piteşteni.

Lângă Constantin Ciucă, un nou venit în echipă, Dacian s-a reîntâlnit, după câțiva ani de crunt

După un sezon de-a dreptul excepţional, alături de Lucia Avram Cojocaru, Banca a fost „înrolat" în echipa IAP.

absenteism, cu prima treaptă a podiumului unui clasament general, la Tulcea. După care, la revenirea lui Urdea, constrâns de probleme personale la începutul sezonului din 1982 să absenteze, Dacian Banca a fost urcat în maşina braşoveanului!

ACCEDEREA ÎN „ÎNALTA SOCIETATE"

Cine era Gheorghe Urdea, zis și „Dodo"? Un mare pilot brașovean din prima jumătate a anilor '80. Era extrem de talentat, dar în aceeași măsură capricios. Caracteristica sa era însă disculparea de orice „contribuţie" la cedarea tehnicii. De fiecare dată pleda nevinovat. Întotdeauna arunca anatema pe orice altceva, indiferent care erau cauzele reale. Scobai afirmă şi că era întrucâtva şi „clevetitor". Chiar dacă o făcea cu eleganţă. "Da, zicea Urdea, maşina e bună. Dar a lui Balint e mai bună". Şi pentru a-i elimina orice dubiu cum că maşinile ar fi preparate diferit, întrucât ar fi putut exista interese personale în acest sens, și în ciuda regulei după care se guverna echipa, i s-a dat autoturismul la Braşov, să-l pregătească singur. Urdea fiind mecanic auto la service-ul universităţii. Rezultatul ni-l spune tot Scobai: „N-a reuşit nimic peste ce se făcea la Colibaşi". Altfel, Urdea „era la fel de talentat ca şi Ștefan Vasile", declară un „martor" avizat.

La revenire, sezonul se va dovedi mai puţin probant pentru Urdea. Deși îl avea alături pe fostul pilot Dacian Banca. Cu care va obţine totuși câteva rezultate notabile, încununate de victoria într-un *Raliu al Castanilor*, în urma unui adevărat duel cu Ştefan Vasile. Pe care-l învinge cu doar şapte secunde!! Dacă ne gândim că bucureşteanul a făcut pană de cauciuc pe o probă specială, ne putem uşor

Primul titlu de campion, la clasă, al talentatului şi promiţătorul pilot Dacian Banca, l-a reușit în compania debutantului Constantin Zărnescu (cu pulover alb, pe treapta cea mai înaltă a podiumului). Un debut *en fanfare* în echipa uzinei.

imagina că ordinea la final ar fi putut fi alta. Istoria însă reţine doar rezultatul. Nu şi maniera de obţinere a lui. Mai mult, cursa respectivă era una lipsită de orice interes. Titlurile erau virtual adjudecate, încât toate celelalte mari nume, Balint, Ilioaea, E. I. Cristea, declaraseră *forfait*. Cu toate aceste absenţe, lui Urdea nu i-a fost prea uşor. Pentru că s-a confruntat și el cu... probleme tehnice.

Acesta era, pe scurt, pilotul alături de care a fost distribuit Banca în 1982, așa cum am spus, la revenirea acestuia.

Alături de „Dodo" Urdea, Banca va obţine consacrarea supremă a carierei sale, cea de campion absolut, petrecută în sezonul anului 1983, la bordul unei Dacii Sport. Titlul absolut şi cea mai bună plasarea a sa în „topul celor mai buni 10 automobilişti români ai anului", pe poziţia a treia, au fost performanțele ce i-au permis accesul în înalta societate a practicanților raliurilor de la noi.

CARUSELUL PILOȚILOR

Colaborarea cu Urdea n-a durat nici ea mult, dar povestea lui Dacian continuă.

După ce s-a separat de „Dodo", îl vom găsi distribuit alături de Nicu Grigoraş, în competiţii internaţionale. Cu tot talentul marelui vitezist, sezonul din 1984 nu a oferit nimic deosebit. Anul următor îl vom găsi tot alături de Nicu Grigoraş, însă terminând pe locuri modeste curse de mare anvergură ca acel *Raliu Acropole*, etapa cea mai dură pe atunci a campionatului mondial. Singura consolare constând în faptul că a fost singurul echipaj al uzinei ajuns la final.

Dar îl vom descoperi şi pe cea mai înaltă treaptă a podiumului la Sibiu, alături de inegalabilul Balint. Atât de bine se înţeleg cei doi că vor recidiva în Harghita. Ambele runde dominate flagrant de noul cuplu, în dauna lui Vasile-Scobai, faţă de care pune de fiecare dată minute bune. Puiu, despre Balint: „intrarea în viraje era îndrăzneață, ieșirea la… hazard"!

Cu Ionel Mălăuț (stg. în foto), Banca devine campion balcanic la clasă.

1983 a fost anul consacrării lui „Dodo” Urdea (primul din dr.) drept campion național absolut la raliuri. Performanță realizată cu „complicitatea” lui Dacian Banca (al treilea din dr.), dar și al Daciei Sport, aflată la primul său sezon complet.

„Puiu” în plină acțiune.

Turul Europei. Alături de Nicu Grigoraș, aflat la comenzi.

Nici asocierea Balint-Banca, altfel de succes, nu va dura. Un nou *comeback* a lui Zărnescu duce iar la o redistribuire a cărţilor. Cum Urdea nu mai e, locul acestuia în echipă e oferit lui Măcăneaţă, un cvasidebutat la ora aceea!! Care-l primeşte în drepta pe Banca. Aşa a decis Zărnescu. Şi n-a făcut rău, experienţa de pilot de performanţă a lui Banca ajutându-l mult pe Cristian Măcăneaţă. Zis și „Mac".

Lângă „Mac", Banca a stat câţiva ani buni, de lupte grele, într-o grupă infernală, în care evoluau şi Oltcit-urile uzinei craiovene. Succese au mai fost, dar numai pasagere, şi doar la grupă. În rest, mai mult calvar faţă de strălucirea în care trăise odată.

Finalul lui 1991, când din echipa uzinei se retrăseseră şi Scobai, şi Zărnescu, aflați în dezacord cu noul şef al competiţiilor de la Colibaşi, îl conduce și pe el la părăsirea echipei. Servise interesului acesteia nu mai puțin de 14 ani. Iar la primele raliuri ale următorului sezon n-a mai figurat printre participanţi. În schimb, devenise un extrem de avizat spectator.

CE-A URMAT NU MAI ARE DE-A FACE CU ARGEȘUL

Însă unul ca el nu putea rămâne prea mult departe de atmosfera de competiţie, şi spre finalul lui 1992 îl găsim alături de un alt pilot din „perimetrul transilvan", Dorin Toma. Zis şi el tot... „Dodo". Acesta tocmai plecase de la echipa piteșteană Dacia Service Rally (fostă IATSA). Alături de Toma reuşeşte chiar în acel sezon să devină campion naţional absolut la raliuri! Ce schimbare radicală a „muzicii" în cariera sa! Împreună cu Toma vor obţine, zice „Dodo", „vreo douăzeci de titluri".

Miercurea Ciuc, 1985. Penultima probă a sezonului. Pe cea mai înaltă treaptă a podiumului, Dacian Banca și Ludovic Balint.

Marc și Dacian Banca, fericiți pentru performanța juniorului într-un raliu din 2019.

Ultima maşină din care a fost văzut coborând în combinezon de curse a fost cea a lui Florian Nuţă. Şi a fost dictată de motive personale ale fiecăruia dintre ei. Era anul 2003.

Dar Dacian nu a abandonat lumea raliurilor. A continuat să fie prezent la fiecare manifestare a genului, ajungând până la a ocupa funcţia de director sportiv a lui Marco Tempestini, la ora debarcării acestuia în CNR. Mai târziu chiar director sportiv la cea mai puternică echipă a ultimilor ani: Napoca Rally Academy, și organizator a 14 raliuri la Cluj.

Banca nu neglijează să se ocupe şi de fiul său, Marc, navigator și el. Cel mai tânăr participant la raliuri la data debutului. Și nu trece mult timp că Marc devine, ca și tatăl său, camion absolut! Se întâmpla în 2016.

Aceasta este povestea succintă a celui pe care-l consider „Istoria vie a raliurilor”. Pe care chiar el mi-a sugerat-o. De la Banca puteți obține orice informație. Dar să nu-l contraziceți niciodată, ca dreptatea e mereu de partea sa, fiindcă a trăit circa cincizeci de ani în lumea sportului pe patru roți.

Dacian a încântat auditoriul în convorbirea avută cu subsemnatul în 2019, la Centrul Cultural Pitești.

Le Petit Journal

ADMINISTRATION
61, RUE LAFAYETTE, 61

15 CENT.

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ

15 CENT.

ABONNEMENTS

Les manuscrits ne sont pas rendus

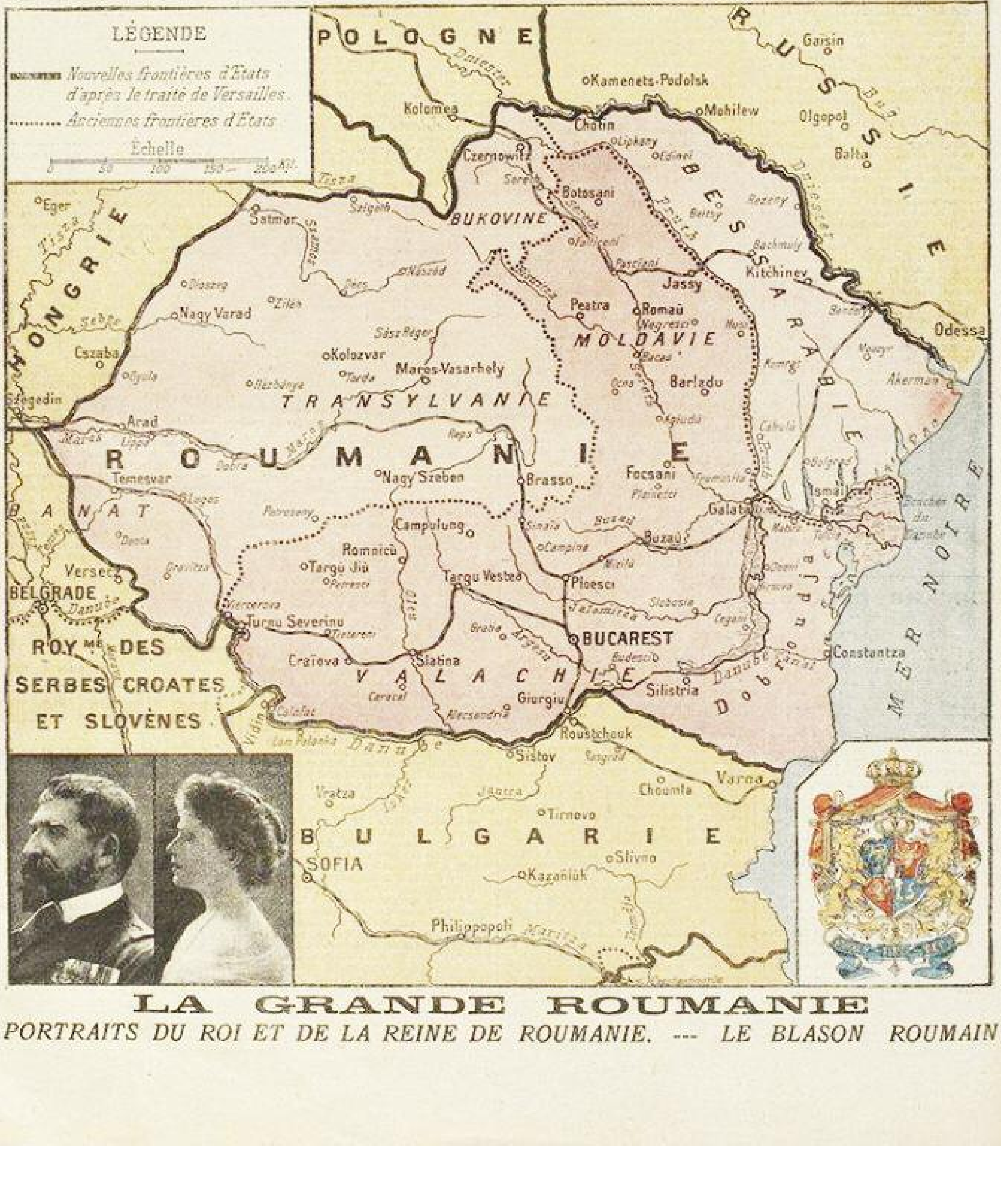
31me Année

Numéro 1.527

On s'abonne sans frais dans tous les bureaux de poste

DIMANCHE 28 MARS 1920

	Six mois	Un an
France et Colonies	5 fr.	6 fr.
Etranger	6 fr.	10 fr.

LA GRANDE ROUMANIE

PORTRAITS DU ROI ET DE LA REINE DE ROUMANIE. --- LE BLASON ROUMAIN